

רשות המחקר, ההערכה והפיתוח

הכנס ה-16 למחקר בחינוך

דצמבר 2016

כסלו תשע"ו

תוכן העניינים

7	פתח דבר.....
8	תכנית הכנס.....
19	תקצירים.....
20	שילוב והכלה: מהלכה למעשה ד"ר אורלי הבל וד"ר רחלי פלד.....
21	מהכיתה למחקר וחזרה לכיתה: קריאה, שיח וכתובה בקבוצה מרובת תרבויות ושפות פרופ' אילנה אלקד-להמן וד"ר יעל פויס.....
23	יכולת דקדוק, אוריינות ושיח בעברית אצל ילדים דו לשוניים בני 5-6: מחקר אורך ד"ר איריס אלפי-שבתאי.....
24	התכנית העיטורית של הכנסייה היוונית-אורתודוקסית ברמלה במאה ה-19 ד"ר איריס לוי.....
26	קורס אקדמי המשלב סטודנטים ובגירים עם מוגבלויות אינטלקטואליות: הקשר שבין ההשתתפות בקורס לבין הערכת מדדים באיכות חייהם של הבגירים ושל עמדות הסטודנטים כלפי מוגבלויות ד"ר איתי הס.....
27	עמדות פרחי הוראה כלפי שילוב תלמידים עם צרכים מיוחדים והמידה בה הם חשים תיוג כלפי תלמידים אלה בזיקה לשלב ההכשרה של פרחי ההוראה וסוג המוגבלות של התלמיד ד"ר איתי הס וד"ר רבקה הלל לביאן.....
28	השינוי בעמדות הסגל האקדמי והמנהלי במכללת לוינסקי כלפי נושאים בהשתלבות סטודנטים עם צרכים מיוחדים בזיקה להשתתפות בסדנת הנגשה ד"ר איתי הס, ד"ר רותי רון, ד"ר ניצה מרק-זגדון ופרופ' יצחק גילת
29	זה גבר או אשה? ערעור גבולות מגדריים במכון הכושר פרופ' אסתר הרצוג ואסף לב.....
30	כתיבת סיפור חיים כפרידה של האדם הנוטה למות אפרת מוריה, פרופ' אילנה אלקד-להמן וד"ר קלודי טל.....

32	ד"ר בת-ציון ימיני
		מן הנשגב לאירוני בפסוקים מפי זקני תימן
33	ג'אבר אבו עמאר וד"ר עליזה רישביץ
		ידע של המספר המונה בערבית הספרותית במגזר הבדואי: היבט סוציולינגוויסטי
35	ד"ר גילה רוסו צימט וד"ר רחל שגיא
		"הביאו אותן [את התינוק ואת האמא] כדי ללמד אותנו לאהוב את כולם
36	ד"ר גילה רוסו צימט
		תפיסת מחנכים לגיל הרך את המושג ילדות
37	ד"ר גלי דינור
		תרומתה האפשרית של למידה/הוראה של המקרא בהיבט רב תחומי ללמידה משמעותית
39	ד"ר גליה סמו
		האפוקליפסה של ישעיה (ישעיה כד-כז)
40	גליה פינטר וד"ר בלה גביש
		תכנית לימודים חדשנית: פיתוח דימוי עצמי וכישורי חיים באמצעות הספר "אפשר להרגיש גם אחרת"
42	ד"ר דן שגיב
		מחנך ומוזיקאי: זהותו הכפולה של המורה למוזיקה
43	דנה רוטבלט שקרגי ופרופ' ליה לאור
		כיצד לבחור רפרטואר הוראה: דילמות ועקרונות מנחים של אנשי מפתח בחינוך המוזיקלי אודות בחירת רפרטואר הוראה ראוי לבית הספר היסודי
44	ד"ר רבקה אלקושי
		הדס ארזי וד"ר רבקה אלקושי
45	ד"ר טל גולדמן גולדפלד
		בניית תכנית לימודים בנושא התמודדות עם אבדן בקרב המתבגרים בעלי ADHD
46	ד"ר יוספה רחמן
		היבטים חברתיים בסיפור על האלמנה המסכנה והנביא (מל"ב ד 1-7)

- בירור המושג פדגוגיה חדשה בסביבת הוראה-למידה מתקשבת
על ידי קבוצת מחקר הטרוגנית משתתפת
48 ד"ר יעל קשתן, ד"ר אלונה פורקוש-ברוך, ד"ר דרורית רם וחסיה רן...
- אמהות וניווט חינוך בית ספרי: אימהות יהודיות, פלסטיניות ורוסיות
49 ד"ר לורן ארדריך, ד"ר דבורה גולדן וד"ר סוטה רוברמן.....
- שתיקות כמעצבות זהות
51 מיכאלה גולדברג וד"ר רבקה הלל לביאן.....
- חינוך להוראה מכילה: הערכה של תכנית ההכשרה לסטודנטים
להוראה לעבודה עם תלמידים בעלי צרכים מיוחדים הלומדים
במסגרת החינוך הרגיל
52 ד"ר מיכל שני וד"ר אורלי הבל.....
- ניתוח תהליכי הכוונה עצמית במהלך פתרון שאלות מילוליות
במתמטיקה
53 ד"ר מירב צהר-רוזן וד"ר ברכה קרמרסקי.....
- חווים את הספרות באמצעות האיפדים
54 ד"ר מירי מילר וד"ר אסתי דורן.....
- "לא הכרתי אף שיר" – מאפייני רפרטואר שירי חג החנוכה בגני
הילדים כיום – בין שימור לחידוש
55 מעיין אמיר וד"ר עדנה ענבר.....
- "לא רק מעניין..." – קווים מנחים להוראת הפסיכולוגיה במסגרת
הכשרת מורים
56 ד"ר מרסלה ליפרמן אטר וד"ר איריס לבנשוס ארליך.....
- חינוך לזהות ותודעה יהודית-ישראלית בתכנית הלימודים
"מפתחות" בבית הספר
57 נאוה צבח וד"ר נורית חמו.....
- "אני מאמינה" כחלק מתהליך חיזוק סמכות פדגוגית ובכלל
58 ד"ר סיגל אופנהיים שחר.....
- פילוסופיה בתוך סיפור ילדים
59 ד"ר סיגל אופנהיים שחר וד"ר קרן סדן.....
- משתתפים ברשת החברתית-מקצועית "שלובים"
60 ד"ר סמדר בר-טל וד"ר תמי זייפרט.....
- המסוגלות העצמית ושביעות הרצון בעבודה בקרב גננות וסייעות
בגנים הפרטיים
61 ד"ר עינת סקרה אטר.....

- זיכרון עבודה ורגשות – הילכו יחדיו בלתי אם נועדו? מתאוריה
למעשה
- 62 ד"ר ענת בודניוק-בוץ.....
- Mapping intercultural competences in two music teacher
programmes in Israel and Finland
Claudia Gluschankof, (Ph.D.), Laura Miettinen (MA &
63 MMus), Sidsel Karlsen (Prof.) & Heidi Westerlund (Prof.)
- הוראת השואה בגני הילדים: נושא שנוי במחלוקת בקרב גננות
65 ד"ר קלודי טל.....
- מוזיקולוגיה וחינוך מוזיקלי באחדות הרמונית: נושא שנוי במחלוקת
בקרב גננות
66 ד"ר רבקה אלקושי וד"ר יפעת שוחט.....
- Photovoice כחלק מפרקטיקה של העצמה אישית וחברתית
67 ד"ר רבקה הלל-לביאן.....
- התמודדות גננות עם מצבים של הפעלת סמכות
68 ד"ר רונית רמר ופרופ' יצחק גילת.....
- "אמילי דיקנסון, המשתה של אפלטון ואידיאל האהבה"
"Love – thou art high": Dickenson, The Symposium and the
Ideal of love
69 ד"ר רחל קואסטל.....
- "המדרשה למחנכים מוסיקליים" – מבט תלת ממדי על עשרים
השנים הראשונות (1965-1945)
70 שרית טאובר.....
- פיתוח יחידת לימוד בהבעה עברית על פי מודל פדגוגי לפיתוח
התנהגותית מנהיגותית
71 תומר בוזמן ופרופ' עירית קופרברג.....
- מעבר בין שנתונים: עמדות כלפי עקרונות קונסטרוקטיביסטיים-
הומניסטיים בקרב סטודנטים הלומדים בשנתם הראשונה והשנייה
בתכנית לבית הספר היסודי במכללת לוינסקי לחינוך
72 ד"ר תמי ראובני וד"ר מיכאלה כדורי-שלזק.....
- שיח אינטראקטיבי של ילדים בני 4-5 בעת משחק בחפצים נטולי
זהות משחקית מוגדרת
74 תמר קוטליצקי ופרופ' עירית קופרברג.....

75.....תקצירים מתוך הרב-שיח.....

- 76 כיצד ניתן לעבור אצל גננות מלמידה נרכשת בנושאי מדעים,
ללמידה חוקרת?
.....ד"ר אדרת סולומון.....
- 77 סביבת הלמידה המבוססת מערכת דיגיטלית דינאמית ככלי ליצירת
צורך במבנה ידע חדש
.....אנטולי קורפוטוב.....
- 78 "ספרות משוטטת" – שיטוט ספרותי במרחב
.....ד"ר יעקובה סצ'רדוטי.....
- 79 פלטפורמת הבלוג כגשר בין ממד החקר לבין ממד ההוראה
בהכשרת מורים
.....ד"ר ליאת ביברמן שלו.....

פתח דבר

בקובץ זה מקובצים תקצירי מחקרים של חברי הסגל האקדמי ושל בוגרי תכניות התואר השני במכללת לוינסקי לחינוך, שהוצגו ביום הסגל החוקר, בכנס ה-16 למחקר בחינוך, שנערך ב-31.01.2016.

בקובץ 43 תקצירים, המופיעים לפי סדר הא"ב של שמות המציגים. ריבוי המחקרים מעיד על ההתפתחות המקצועית האקדמית של חברי הסגל האקדמי במכללה ועל המקום הנכבד שתופס המחקר בחשיבה ובעשייה של חברי הסגל האקדמי.

אנו מודים לחברי הסגל על תרומתם המחקרית להתפתחות האקדמית במכללה ומאחלים להם שעבודותיהם ישמשו בסיס ראיות עשיר ועדכני לפיתוח ולקידום התחום שבו הם עוסקים.

בברכה,

חברי הוועדה המארגנת

פרופ' חנה עזר
דקנית הפקולטה לחינוך
(עד שנת תשע"ה)

ד"ר עידית טבק
רקטורית המכללה
(עד שנת תשע"ה)

פרופ' יצחק גילת
ראש רשות המחקר,
ההערכה והפיתוח

ד"ר רחל שגיא
חוקרת ברשות המחקר,
ההערכה והפיתוח

פרופ' עירית קופפרברג
יו"ר הוועדה לעידוד
מחקרים, מרכזת מרכז
שח"ק

פרופ' אילנה אלקד-להמן
דקנית הפקולטה הרב-
תחומית

ד"ר לאה שגריר
ראש בית הספר ללימודי
המשך

ד"ר קרול גולדפוס
מרכזת מרכז אדם
לחקר כישורי שפה ורב-
לשוניות

ד"ר גילה רוסו-צימט
מרכזת מרכז המחקר לגיל
הרך

הכנס ה-16 למחקר בחינוך (יום סגל חוקר)
יום ראשון, כ"א בשבט, תשע"ו
31 בינואר, 2016

תכנית הכנס
מנחה: פרופ' יצחק גילת
ראש רשות המחקר, ההערכה והפיתוח

התכנסות וכיבוד קל	10:00-9:30
ברכות	10:15-10:00
פרופ' מיכל בלר, נשיאת מכללת לוינסקי לחינוך פרופ' חנה עזר, רקטור מכללת לוינסקי לחינוך קטע נגינה – שלמה עוז	
הרצאה: פיתוח כלי להערכת מורים פרופ' מיכל בלר, נשיאת מכללת לוינסקי לחינוך הרצאה: הצגת מחקר בינלאומי להערכת מורים ד"ר הדס גלברט, הרשות הארצית למדידה והערכה (ראמ"ה)	11:15-10:15
הפסקה קצרה	11:30-11:15
מושבים מקבילים	13:00-11:30
הפסקת צהריים	13:45-13:00
מושבים מקבילים	15:15-13:45
הפסקת קפה	15:30-15:15

16:30-15:30 רב-שיח בנושא "הזיקה בין מחקר והוראה – חוויות ותובנות"

משתתפים: ליאת ביברמן שלו, אדרת סולומון,

קובי סצ'רדוטי, אנטולי קורופטוב

מנחה: פרופ' אילנה אלקד-להמן

פירוט המושבים המקבילים

מושבים מקבילים 11:30-13:00

מושב 1: הזיקה שבין החינוך המיוחד והחינוך הרגיל

יו"ר: ד"ר אורלי הבל

11:50-11:30

מיכל שני ואורלי הבל - חינוך להוראה מכילה: הערכה של תכנית ההכשרה לסטודנטים להוראה לעבודה עם תלמידים בעלי צרכים מיוחדים הלומדים במסגרת החינוך הרגיל

12:10-11:50

איתי הס, רותי רון, ניצה מרק-זגדון ויצחק גילת - השינוי בעמדות הסגל האקדמי והמנהלי במכללת לוינסקי לחינוך כלפי נושאים בהשתלבות סטודנטים עם צרכים מיוחדים בזיקה להשתתפות בסדנת הנגשה

12:30-12:10

איתי הס ורבקה הלל לביאן - עמדות פרחי הוראה כלפי שילוב תלמידים עם צרכים מיוחדים והמידה בה הם חשים תיוג כלפי תלמידים אלה בזיקה לשלב ההכשרה של פרחי ההוראה וסוג המוגבלות של התלמיד

12:50-12:30

אורלי הבל ורחלי פלד - שילוב והכלה: מהלכה למעשה

13:00-12:50

דיון מסכם

מושב 2:מילים ומשמעות - שפה, שיח, אוריינות וספרות בחינוך

יו"ר: ד"ר איריס אלפי-שבתאי

11:50-11:30

**איריס אלפי-שבתאי ופנינה שמאכה - יכולות דקדוק, אוריינות ושיח בעברית אצל ילדים
דו-לשוניים בני 5-6: מחקר אורך**

12:10-11:50

**ג'אבר אבו עמאר ועליזה רישביץ - ידע של המספר המונה בערבית הספרותית במגזר
הבדואי: היבט סוציולינגוויסטי**

12:30-12:10

**תמר קוטליצקי - שיח אינטראקטיבי של ילדים בני 4-5 בעת משחק בחפצים נטולי זהות
משחקית מוגדרת**

12:50-12:30

סיגל אופנהיים שחר וקרן סדן - פילוסופיה בתוך סיפור ילדים

13:00-12:50

דיון מסכם

מושב 3: לחצות תרבויות ודיסציפלינות

יו"ר: ד"ר בת-ציון ימיני

11:50-11:30

אילנה אלקד-להמן ויעל פויס - מהכיתה למחקר וחזרה לכיתה: קריאה, שיח וכתביה
בקבוצה מרובת תרבויות ושפות

12:10-11:50

רחל קואסטל – "אמילי דיקנסון, המשתה של אפלטון ואידיאל האהבה"
"Love - thou art high": Dickinson, *The Symposium* and the Ideal of Love

12:30-12:10

נאוה צבח- חינוך לזהות ותודעה יהודית – ישראלית בתוכנית הלימודים "מפתחות"
בבית ספר

12:30-12:50

בת ציון ימיני – מן הנשגב לאירוני בפסוקים מפי זקני תימן

13:00-12:50

דיון מסכם

מושב 4: היבטים רגשיים וחברתיים בהוראה

יו"ר: ד"ר גילה רוסו-צימט

11:45-11:30

**גילה רוסו-צימט ורחל שגיא - "הביאו אותן [את התינוק ואת האימא] כדי ללמד אותנו
לאהוב את כולם"**

12:00-11:45

**רבקה אלקושי ויפעת שוחט - מוזיקולוגיה וחינוך מוזיקלי באחדות הרמונית: חקר
היצירות הפדגוגיות של קלוד דביסי**

12:15-12:00

**ענת בודניוק-בוץ - זיכרון עבודה ורגשות - הילכו יחדיו בלתי אם נועדו? מתאוריה
למעשה**

12:30-12:15

רבקה הלל לביאן - Photovoice כחלק מפרקטיקה של העצמה אישית וחברתית

12:45-12:30

**טל גודלמן גולדפלד- בניית תכנית לימודים בנושא התמודדות עם אבדן בקרב
המתבגרים בעלי ADHD**

13:00-12:45

דיון מסכם

מושב 5: הכשרה פרופסיונלית להוראה

יו"ר: ד"ר תמי ראובני

11:45-11:30

תמי ראובני ומיכאלה כדורי-שלזק - מעבר בין-שנתונים: עמדות כלפי עקרונות קונסטרוקטיביסטיים-הומניסטיים בקרב סטודנטים הלומדים בשנתם הראשונה והשנייה בתכנית לבית הספר היסודי במכללת לוינסקי לחינוך

12:00-11:45

שרית טאובר - "המדרשה למחנכים מוסיקליים" - מבט תלת ממדי על עשרים השנים הראשונות (1945-1965)

12:15-12:00

מרסלה ליפרמן אטר ואיריס לבנשוס ארליך - "לא רק מעניין..." – קוים מנחים להוראת הפסיכולוגיה במסגרת הכשרת מורים

12:30-12:15

עינת סקרה אטר - המניעים לבחירה בתפקיד ובהכשרה המקצועית, המסוגלות העצמית ושביעות הרצון בעבודה בקרב גננות וסייעות בגנים הפרטיים

12:45-12:30

איתי הס - קורס אקדמי המשלב סטודנטים ובגירים עם מוגבלויות אינטלקטואליות: הקשר שבין ההשתתפות בקורס לבין הערכת מדדים באיכות חייהם של הבגירים ושל עמדות הסטודנטים כלפי מוגבלויות

13:00-12:45

דיון מסכם

**מושב 6: נשים - נקודות מבט שונות על האישה בחברה ובמקרא
יו"ר: ד"ר סיגל אופנהיים שחר**

11:50-11:30

אסתר הרצוג ואסף לב - זה גבר או אישה? ערעור גבולות מגדריים במכון הכושר

12:10-11:50

סיגל אופנהיים שחר - 'אני מאמינה' כחלק מתהליך חיזוק סמכות פדגוגית ובכלל

12:30-12:10

**לורן ארדריק, דבורה גולדן וסוטה רוברמן - אימהות וניווט חינוך בית ספרי: אימהות
יהודיות, פלסטיניות ורוסיות בישראל**

12:50-12:30

יוספה רחמן - היבטים חברתיים בסיפור על האלמנה המסכנה והנביא (מל"ב ד-1-7)

13:00-12:50

דיון מסכם

13:00-13:45

הפסקת צהריים

מושבים מקבילים 13:45-15:15

מושב 1: מבט על תכניות לימודים

יו"ר: ד"ר קלאודיה גלושנקוף – חדר 425

14:05-13:45

**גליה פינטר – בלה גביש - תכנית לימודים חדשנית: פיתוח דימוי עצמי וכישורי חיים
באמצעות הספר**

14:25-14:05

**דנה רוטבלט שקרגי - כיצד לבחור רפרטואר הוראה: דילמות ועקרונות מנחים של אנשי
מפתח בחינוך המוזיקלי אודות בחירת רפורטר הוראה ראוי לבית הספר היסודי**

14:45-14:25

**מירב צהר- רוזן וברכה קרמרסקי – ניתוח תהליכי הכוונה עצמית במהלך פתרון שאלות
מילוליות במתמטיקה**

15:05-14:45

**Claudia Gluschankof, (Ph.D.), Laura Miettinen (MA & MMus), Sidsel Karlsen
(Prof.) & Heidi Westerlund (Prof.)**

**Mapping intercultural competences in two music teacher programmes
in Israel and Finland**

15:10-15:05

דיון מסכם

מושב 2: תרבות ישראלית/יהודית והשפעתה על תכניות לימודים

יו"ר: ד"ר קלוזדי טל

14:05-13:45

מעין אמיר- חינוך מוזיקאלי (הצגת פוסטר)

14:25-14:05

תומר בוזמן - פיתוח יחידת לימוד בהבעה עברית על פי מודל פדגוגי לפיתוח התנהגות מנהיגותית

14:45-14:25

קלוזדי טל - הוראת השואה בגני ילדים: נושא שנוי במחלוקת בקרב גננות

15:05-14:45

גלי דינור - תרומתה האפשרית של למידה/הוראה של המקרא בהיבט רב-תחומי ללמידה משמעותית

15:15-15:05

דיון מסכם

מושב 3: הטכנולוגיה נפגשת עם החינוך

יו"ר: ד"ר אלונה פורקוש-ברוך

14:05-13:45

מירי מילר ואסתי דורון - חווים את הספרות באמצעות האיפדים

14:25-14:05

סמדר בר-טל ותמי זייפרט - משתתפים ברשת החברתית-מקצועית "שלובים"

14:45-14:25

יעל קשתן, אלונה פורקוש-ברוך, דרורית רם וחסי רן - בירור המושג פדגוגיה חדשה בסביבת הוראה-למידה מתוקשבת על ידי קבוצת מחקר הטרוגנית משתתפת

15:10-14:45

דיון מסכם

**מושב 4: השפעות על הזהות המקצועית של מחנכים
יו"ר: ד"ר רבקה הלל-לביאן**

14:05-13:45

דן שגיב - מחנך ומוזיקאי: זהותו הכפולה של המורה למוזיקה

14:25-14:05

גילה רוסו-צימט - תפיסת מחנכים לילדים בגיל הרך את המושג ילדות

14:45-14:25

מיכאלה גולדברג ורבקה הלל-לביאן - שתיקות כמעצבות זהות

15:05-14:45

רונית רמר ויצחק גילת - התמודדות גנות עם מצבים של הפעלת סמכות

15:15-15:05

דיון מסכם

מושב 5: כנסייה יוונית, דביסי, ישעיה ואבדן - מה ביניהם?

יו"ר: ד"ר רבקה אלקושי

14:05-13:45

איריס לוי - התכנית העיטורית של הכנסייה היוונית-אורתודוקסית ברמלה במאה ה-19

14:25-14:05

הדס ארזי - חינוך מוזיקלי: הבעת רגש באמצעות הפקה גרפית, הפקה מוזיקלית ונרטיב אישי

14:45-14:25

גליה סמו - האפוקליפסה של ישעיה (ישעיה כד-כז)

15:05-14:45

אפרת מוריה - כתיבת סיפור חיים כפרידה של האדם הנוטה למות

15:15-15:05

הפסקת קפה

16:15-15:15

רב שיח בנושא: הזיקה בין מחקר להוראה – חוויות ותובנות

משתתפים: ליאת ביברמן שלו, אדרת סולומון,

קובי סצ'רדוטי, אנטולי קורופטוב

מנחה: פרופ' אילנה אלקד-להמן

ת ק צ י ר י ם

(לפי סדר א-ב של שמות המרצים)

שילוב והכלה: מהלכה למעשה

ד"ר אורלי הבל וד"ר רחלי פלד

מכללת לוינסקי לחינוך

מחקר זה בא לבחון את התפתחות תפיסת העולם של פרחי הוראה לחינוך מיוחד על השילוב וההכלה של אנשים עם צרכים מיוחדים לאור השתתפותם בקורס אקדמי משותף לסטודנטים ולבגירים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה).

רקע תאורטי - מחקרים מעידים כי לעמדתם של מורים כלפי תלמידים עם מוגבלות בבתי הספר השפעה רבה על שילובם של תלמידים אלה בקהילה ובבתי הספר הרגילים. כמו כן, יכולתו של המורה בחינוך המיוחד להיענות לתלמידים עם צרכים מיוחדים עולה ככל שניתנת לסטודנט בתקופת הכשרתו הזדמנות אותנטית ומעמיקה לבחינת עמדות בנוגע לשילוב ולהכלה אשר תורמות לפתוח זהות מקצועית ואישית כאחד בהקשר זה.

השנה התקיימה במכללת לוינסקי סדנה ייחודית - משיתוף להשתתפות אשר בה למדו והתנסו יחדיו בוגרים עם מש"ה וסטודנטים לחינוך מיוחד דרך מדיום הצילום. הקניית ידע בתחום הצילום לוו בעבודה קבוצתית ועיבוד חוויות אישיות, שאליהן נחשפו הסטודנטים במהלך העבודה המשותפת.

שיטת המחקר - מחקר איכותני זה בחן את תפיסת העולם של פרחי הוראה לחינוך מיוחד על שילוב והכלה. זאת באמצעות ניתוח נושאי של שלושה מקורות מידע: רשימות שדה שנכתבו לאחר כל מפגש, תיעוד של שלושה מפגשי שיח מונחים לקבוצת הסטודנטיות ותיעוד של מפגשי הצוות המוביל את התכנית חולצו התמות העיקריות.

משתתפי המחקר - 12 פרחי הוראה לחינוך מיוחד שנה ד', 12 בוגרים צעירים עם הנמכה קוגניטיבית וארבעה אנשי צוות.

ממצאים עיקריים - מהניתוח של הממצאים עולה כי ההשתתפות של הסטודנטים בחוויה משותפת - בגובה העיניים - עם אוכלוסייה של בוגרים עם מש"ה שינתה את תפיסת עולמם בהיבט האישי והמקצועי. התהליך המשותף איפשר לסטודנטים לראות את הבגירים לא רק באמצעות הגדרת הלקות שלהם אלא גם כבני אדם עם יכולות, תכונות ומאפיינים דומים להם.

מסקנות והשלכות - מפגש משותף של האוכלוסיות נמצא רלוונטי וחשוב במידה רבה לתכניות ההכשרה המקצועית וגיבוש הזהות המקצועית והאישית של פרחי הוראה בחינוך המיוחד.

מהכיתה למחקר וחזרה לכיתה:

קריאה, שיח וכתובה בקבוצה מרובת תרבויות ושפות

פרופ' אילנה אלקד-להמן

מכללת לוינסקי לחינוך

ד"ר יעל פויס

מכללת אורנים

מטרת המחקר - במחקר ביקשנו ללמוד על תהליכי למידה של סטודנטים לתואר שני בהוראה בעקבות קריאה בטקסטים ספרותיים בשפה העברית. המשתתפים הם סטודנטים לתואר שני בשתי מכללות לחינוך: קבוצה של מורים ערבים, וקבוצה מעורבת ובה מורים יהודים וערבים. החוקרות הן מרצות יהודיות במכללות ישראליות-עבריות לחינוך.

רקע תיאורטי - שיח על ספרות הוא הזדמנות לבחינת ערכים באמצעות עימות וערעור המקדמים תהליכי חשיבה. הוא מזמין העמקה של הקריאה וסיפוק מתהליך הלימוד ובונה קהילת שיח, אם כי שיח כזה מתקיים בדרך כלל בקבוצות של הדומים זה לזה. מחקרנו ביקש לבחון תהליכי אינטראקציה כזו בקבוצות מורים מרובות תרבויות, בהמשך למחקר קודם שערכנו.

מתודולוגיה - פנומנוגרפיה שבה נאספו נתונים בהקלטות, דיונים קבוצתיים, כתיבה קבוצתית, כתיבה אישית וראיונות. החומרים נותחו תוך שימוש משולב בגישות מתחום המחקר האיכותני, מתחום המחקר הפנומנוגרפי התכוונותי-אקספרסיבי ומתחום הספרות. כמושא לדיון שימש סיפור קצרצר מאת פרנץ קפקא "שיבה הביתה".

ממצאים - ממצאי המחקר מלמדים על תהליכים רגשיים, אינטראקטיביים ופרשניים המתרחשים בקבוצות הטרוגניות מרובות תרבויות ובקבוצות הומוגניות של סטודנטים ערבים. השוואה בין הקבוצות מלמדת על שונות בשימוש בשפה בשיח הדבור, בכתיבה הקבוצתית וגם בכתיבה האישית. קריאת הסיפור זימנה בקבוצה ההטרוגנית שיח קבוצתי (דבור וכתוב) ובו שיתוף בחוויות אישיות והתייחסות פוליטית, אף שזו טושטשה בקבוצה. בקבוצת הסטודנטים מן המגזר הערבי השיח היה משימתי ספרותי בלבד, והתקיים ברובו בשפה הערבית. הכתיבה הקבוצתית לימדה על עקיפת הקושי הלשוני בקבוצות ההטרוגניות על ידי הסתמכות על כותב עברית כשפת אם. במקרים אלה הכתיבה הייתה רהוטה וכללה תיאור שנותן מקום לקולות אישיים ברמות פירוט שונות. לעומת זאת, בקבוצות ההומוגניות של

סטודנטים ערבים, נחשפה כתיבה קבוצתית בעלת מאפיינים של "כתיבת בית ספר" – מענה לשאלות המנחות ללא קולות אישיים וללא פיתוח. בכל התגובות הקבוצתיות הכתובות נעלם ההיבט הפוליטי, אך הוא שב ובא לביטוי בכתיבה האישית. בתגובות בקבוצה ההטרואגנית נמצאו תפיסות רדיקליות של 'אחרות'.

מסקנות והשלכות - לממצאי המחקר חשיבות לשיפור ההוראה והלמידה בקבוצות מרובות תרבויות ושפות. למידה בקבוצה מאפשרת לסטודנטים לבטא הבנה, להשמיע את קולם, ללמוד מהעמיתים בקבוצה ולהגיע להבנה מעמיקה בעקבות הקריאה. כתיבת הסטודנטים מבטאת 'כיסוי' על קשיי כתיבה באמצעות הסתמכות על כותבים ילידיים או באמצעות שמירה על פורמליות בכתיבה. כמו כן, נמצא מתח בין גילוי לכיסוי ההתייחסויות הפוליטיות שהתעוררו בעקבות הקריאה – ואלה מצויות ברקע תהליכי למידה שלכאורה אינם קשורים כלל לעימות הישראלי-פלסטיני. הממצאים המורכבים שנחשפו במחקר התאפשרו בשל השילוב הייחודי שנעשה בכלי המחקר השונים.

יכולות דקדוק, אוריינות ושיח בעברית אצל ילדים דו-לשוניים

בני 5-6: מחקר אורך

ד"ר איריס אלפי-שבתאי ופנינה שמאכה

מכללת לוינסקי לחינוך

מחקר אורך זה השווה בשלושה מועדים לאורך שנת לימודים בגן את יכולות הדקדוק, האוריינות והשיח הנרטיבי בעברית ואת מידת התפתחותן אצל עשרים ילדי הארץ בני 5-6 ממיצב בינוני-גבוה. מחצית מן המשתתפים היו דוברים חד-לשוניים שהעברית לשון אמם, ומחציתם דו-לשוניים, שנחשפו לרוסית עד לגיל שלוש בשיח הביתי, ולאחר מכן, בגן – לעברית. ידע העברית הוערך בהקשרים טקסטואליים שונים שכללו שיחה מובנית, הפקת סיפור ברצף ושחזור-סיפור, ובאמצעותם נאמדו באופן כמותי ואיכותני אורך הטקסט, שגיאות הדקדוק, היכולות האורייניות והיכולות הנרטיביות.

ממצאי המחקר מראים פערים בין הילדים בעברית. פערים אלו הצטמצמו לקראת סוף השנה באוריינות ובשיח אך לא בדקדוק. ממצאים אלו מעידים על דפוס רכישה שונה של הדקדוק בכלל ושל מערכת היידוע בפרט לעומת האוריינות ועל הבדלים אינדיבידואליים בין הילדים הדו-לשוניים לבין עצמם.

עוד מלמדים הממצאים על התמיכה שמקנה הידע הדו-לשוני על התפתחות מואצת של האוריינות ועל האילוצים שמציבה שפת האם הרוסית על הפנמת הדקדוק בעברית אצל ילדים המתמודדים עם דו-לשוניות עוקבת. עם זאת מפאת גילם הצעיר התקווה היא כי עם השנים ובהינתן חשיפה מספקת לעברית יצמצמו הילדים הדו-לשוניים את הפער בכל היבטי השפה וישלטו בה כבלשון ילידית.

התכנית העיטורית של הכנסייה היוונית-אורתודוקסית ברמלה במאה ה-19

ד"ר איריס לוי

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרות המחקר - הצגה מפורטת ומקיפה על הקשרים האיקונוגרפיים והארכיטקטוניים של התכנית העיטורית של כנסיית *גיאורגיוס הקדוש* ברמלה, תוך לימוד איקונוגרפי, תרבותי, דתי, אנתרופולוגי והיסטורי משווה עם כנסיות יווניות-אורתודוקסיות נוספות מהמאה ה-19.

רקע תיאורטי - הכנסייה היוונית-אורתודוקסית של ירושלים בנתה וחיידשה במאה ה-19 כנסיות, מנזרים ואכסניות. אלה עוטרו במחזורי ציורים שנעשו על פי מסורת האמנות הביזנטית המאוחרת. כנסיית גיאורגיוס הקדוש ברמלה הוקמה לראשונה בשנת 784 על ידי הקיסרית הביזנטית אירנה, אך נהרסה בסוף המאה ה-18. בשנת 1817 נבנתה מחדש בחסותו של הפטריארך היווני-האורתודוקסי של ירושלים, פוליקארפוס. פנים הכנסייה מעוטרת כיום באיקונות מצוירות, שהוקדשו לכנסייה בשנת 1896 על ידי פטריארך גרסימוס הראשון. על הקיר הצפוני והדרומי של הכנסייה ועל העמודים המפרידים בין הספינה המרכזית לאגפים הצדדיים קבועות איקונות נוספות, מוקדמות יותר, אשר יוצרות את התכנית העיטורית. תכנית זו שימשה את מוקד המחקר, שהוא מחקר חלוצי מסוגו.

שיטת המחקר - תיעוד בצילום של הממצאים העיטוריים בכנסייה; ניתוח האיקונוגרפיה ופענוח הכתובות ביוונית וערבית ותרגומם לעברית; איסוף ותיעוד של ממצאים איקוניים נוספים מכנסיות ירושלים מהתקופה שעוטרו על ידי הפטריארך גרסימוס, כמקור להשוואה סגנונית ואיקונוגרפית עם האיקונות מרמלה; פענוח איקונוגרפי סגנוני משווה של כל האיקונות, הנשען על מסורת עשירה של חקר האמנות ותיארוך האיקונות על פי ממצאים אלו בהתאם למסורת העיטור הביזנטית. קריאה ותרגום של מסמכים חדשים שלא נלמדו מעולם מיוונית לעברית, המאירים את חיי הקהילה ברמלה. במחקר נלמדו למעלה מ-500 מכתבים שנכתבו בחצי השני של המאה ה-19 על ידי ראשי הכנסייה ברמלה לפטריארך ירושלים, והם חושפים את חיי היום יום, הקשיים והמשימות שעמדו לפני מנהיגי המנזר והקהילה המקומית. נוסף על כך נחשף לראשונה במחקרנו מסמך ההכתרה של מעטר הכנסייה בסוף המאה ה-19, הפטריארך גרסימוס הראשון, המלמד על המתווה שסלל בראשית דרכו עבור הפטריארכיה של ירושלים. ממצאים אלו שופכים אור על תפיסותיו ואמונותיו, שהובילו אותו ליזום פרויקט עיטור ובנייה רחב היקף בסוף המאה ה-19.

ממצאים עיקריים - התכנית העיטורית הינה חלק מפרויקט עיטור רחב ידיים בסוף המאה ה-19. האיקונות בכנסייה משמרות את מסורת הציור הביזנטי, אך ניתן להצביע על השפעות איקונוגרפיות וסגנוניות עליהן מתקופת הרנסנס הייחודיות לכנסייה ברמלה. האיקונות משלבות איקונוגראפיה ביזנטית; דמויות הרטיות, הילות מוזהבות, פנים אטומות ועוד. לצד זאת שלובים אלמנטים איקונוגרפיים וסגנוניים רנסנסיים; לידה באבוס ולא במערה, שימוש בצבע לבן, הארה של הסצנות בשני מקורות אור ועוד.

מסקנות והשלכות - כנסיית גיאורגיוס הקדוש ברמלה מעמידה מודל המעיד על חיי קהילה עשירים ותוססים שהיו ועדיין מהווים חלק מהנוף הייחודי של מדינת ישראל. חקר הממצאים שופך אור על אמנות לוקאלית עשירה ומרובדת שנתרה באפלה מאות שנים.

**קורס אקדמי המשלב סטודנטים ובגירים עם מוגבלויות אינטלקטואליות:
הקשר שבין ההשתתפות בקורס לבין הערכת מדדים באיכות חייהם של
הבגירים ושל עמדות הסטודנטים כלפי מוגבלויות**

ד"ר איתי הס

מכללת לוינסקי לחינוך

אנשי המקצוע בחינוך המיוחד מסכימים כי לשם הצלחה רבה יותר בהשתלבות אנשים עם מוגבלויות אינטלקטואליות (להלן: מש"ה), שתביא להעצמת איכות חייהם, יש לפעול בשני מישורים המשלימים זה את זה. האחד, העצמה וחזוק הילדים והבגירים עם מש"ה, והשני, חינוך החברה לקבלה של הפרט השונה. במסגרת מיזם של "ג'וינט ישראל – מסד נכויות", נבנתה במכללת לוינסקי לחינוך תכנית שמטרתה הייתה לאפשר לבגירים עם מש"ה להיות שותפים מלאים בקורס אקדמי שנתי, יחד עם סטודנטים סדירים במכללה.

בתכנית השתתפו 12 סטודנטיות סדירות מהחוג לח"מ בשנתון ד' ו-10 בגירים עם מש"ה בני 21–30 שנבחרו לאחר ראיונות קבלה עם ראשת החוג ומדריכי הבגירים בדור המוגן. התכנית לוותה במחקר שמטרתו הייתה לבדוק אם חל שיפור במדדים שונים של איכות חיי הבגירים בזמן התכנית ואם חל שינוי בעמדות הסטודנטיות הסדירות ביחס לשילוב של ילדים ובגירים בחינוך ובקהילה וביחס למוגבלות. לשם כך הועברו בתחילת התכנית ובסיומה שאלונים לדיווח עצמי של הסטודנטיות והבגירים.

ממצאי המחקר העיקריים הראו כי ההשתתפות בתכנית של הבגירים עם מש"ה קשורה הייתה עם דיווח גבוה יותר בממדד "שביעות רצון כללית מהחיים" ובמדד "שליטה/ עצמאות". בשני המדדים האחרים לא התקבל שינוי מובהק סטטיסטית. בקרב הסטודנטיות הסדירות נמצא כי מידת התמיכה של הסטודנטים בשילוב תלמידים עם מש"ה בחינוך הכללי עלתה לאחר התכנית באופן מובהק סטטיסטית. עם זאת, הערכתן את מסוגלותם של תלמידים עם מש"ה לבצע את המיומנויות של פיתוח זהות עצמית ודימוי עצמי, תקשורת בינאישית ופיתוח אוטונומיה אישית – לא עלתה באופן מובהק סטטיסטית. מתוך ממצאי המחקר עולה כי המשך קיומן של תכנית מאין אלו עשוי לשפר מדדים באיכות חייהם של בגירים עם מוגבלויות וכן, יש לשקול בתכנית הכשרת פרחי ההוראה, לשלב ידע אותנטי ומהימן לגבי תפיסת 'פוטנציאל הצמיחה' של תלמידים עם מוגבלויות.

**עמדות פרחי הוראה כלפי שילוב תלמידים עם צרכים מיוחדים והמידה שבה
הם חשים תיוג כלפי תלמידים אלה בזיקה לשלב ההכשרה של פרחי
ההוראה וסוג המוגבלות של התלמיד**

ד"ר איתי הס וד"ר רבקה הלל לביאן
מכללת לוינסקי לחינוך

ילדים אשר להם מוגבלויות פיזיות, חושיות, קוגניטיביות או אחרות, משתלבים באופן הולך וגובר בחינוך הכללי. הנחת המוצא של חוקרים רבים בתחום החינוך המיוחד היא כי העמדות כלפי התלמיד עם הצרכים המיוחדים וכלפי שילובו בחינוך הרגיל הן התנאי העיקרי לטיב האינטראקציה בינו לבין סביבתו החברתית הקרובה והרחוקה. אינטראקציה חיובית תאפשר לו איכות חיים עם משמעות עבורו.

במחקר הנוכחי, פרחי הוראה מארבעת השנתונים של החינוך המיוחד התבקשו למלא שאלוני עמדות כלפי ילדים עם מוגבלויות שונות וכלפי השתלבותם בחינוך הכללי. השאלון התבסס על שאלון של הס, ופותח על ידי צוות המחקר. מטרת המחקר הייתה לבחון הבדלים בעמדות ובתפיסות בין השנתונים. ממצאי המחקר העיקריים הראו כי לא קיימים הבדלים משמעותיים בעמדות פרחי ההוראה בחינוך המיוחד בין השנתונים באשר לתמיכה בהשתלבות של תלמידים עם מוגבלויות שונות. עמדות כלל פרחי ההוראה הוערכו באמצע טווח סולם האפשרויות. כך גם לגבי הדיווח על מידת נכונות להשתתפות בפעילויות חברתיות שונות עם בגירים עם מוגבלויות. נוסף על כך, 35 סטודנטים הציעו מטפורה שמתאימה לדעתם לתיאור ילד עם מוגבלות. ניתוח המטפורות הצביע על ראייה חיובית של הילד עם הצרכים המיוחדים, הבנה שאנשי החינוך צריכים להיות שם בשבילו ו"לגלות" אותו. במקרים בודדים הובע חוסר אמון במערכת שלא מצליחה לענות על הצרכים.

אחת מההמלצות שלנו לאור ממצאי המחקר היא שיש לפעול בהכשרה לשינוי עמדות לא רק כלפי שילוב תלמידים עם מוגבלויות אלא להכרת פרחי ההוראה את הילדים והפוטנציאל שלהם מעבר למוגבלות.

**השינוי בעמדות הסגל האקדמי והמנהלי במכללת לוינסקי לחינוך כלפי
נושאים בהשתלבות סטודנטים עם צרכים מיוחדים
בזיקה להשתתפות בסדנת הנגשה**

ד"ר איתי הס, ד"ר רותי רון, ד"ר ניצה מרק-זגדון ופרופ' יצחק גילת
מכללת לוינסקי לחינוך

קיימת הסכמה בספרות כי תנאי להצלחת השילוב בקהילה בכלל ובמוסדות חינוך בפרט הוא עמדות חיוביות של העוסקים בשילוב כלפי השילוב ותפיסות לא מתייגות ביחס למוגבלות. תנאי זה נמצא נכון גם כאשר מדובר בסטודנטים עם צרכים מיוחדים המשתלבים במוסדות להשכלה גבוהה. במכללת לוינסקי לחינוך נבנית תכנית שמטרתה הייתה להעלות את המודעות לסטודנטים עם צרכים מיוחדים ולשפר את הנגישות עבורם. התכנית יועדה הן לסגל האקדמי והן לסגל המנהלי. התכנית לוותה במחקר שמטרתו הייתה לבדוק את השינוי בעמדות העובדים ביחס לנושא אחרי הסדנה.

52 אנשי סגל השיבו לפנייה למלא שאלון מקוון בנושאים הקשורים להשתלבות סטודנטים עם צרכים מיוחדים. שאלון זה היה זהה לשאלון שניתן שנה קודם לכן ואשר העלה באופן כללי עמדות ממוצעות של כלל הסגל כלפי השילוב. מתוך המשיבים נבחרו רק אותם המשיבים שדיווחו כי השתתפו בסדנת הנגשה. בסך הכול היו 45 משתתפים, ובהם 26 נמנו עם הסגל האקדמי ו-19 עם הסגל המנהלי.

ממצאי המחקר העיקריים הראו כי נמצא שינוי קטן בלבד בעמדות הסגל כלפי הנושאים השונים בהשוואה לממצאי המחקר הקודם. שינוי זה קשור היה בשני תחומים: האחד – סגל המכללה העריך לאחר ההשתתפות בסדנת הנגשה כי ההנהלה זמינה יותר לדעתו בשיתוף פעולה באשר לנושא קידום השילוב של הסטודנטים עם הצרכים המיוחדים. השני – סגל המכללה העריך את נגישות המכללה כגבוהה יותר מאשר הוא העריך במחקר הראשון. חשוב לציין, שבין שני מועדי המדידה נעשו במכללה פעולות רבות לשיפור ההנגשה, שהיו בעלות נראות גבוהה. סביר להניח שהן השפיעו על השיפור בתפיסת הנגישות ובתפיסת זמינות ההנהלה לשתף פעולה בנושא השילוב.

זה גבר או אשה? ערעור גבולות מגדריים במכון הכושר

פרופ' אסתר הרצוג

מכללת לוינסקי לחינוך

אסף לב

אוניברסיטת חיפה

במחקר שערכנו על מכוני כושר ביקשנו ללמוד על הבחנות וגבולות מגדריים בהם, על האופן שבו הם מתערערים ועל מצבים שבהם יש חתירה תחת הסדר החברתי-מגדרי, המקובע לכאורה. ננסה להראות כי התנהגות הנתפסת כיוצאת מן הכלל, כחריגה, אינה בהכרח כזו.

במחקרים הולכים ומתרבים מתברר תפקידו של הספורט בהבניה ובקיבוע ההבדלים בין המינים והעליונות ה"גברית". החוקרים מצביעים על כך שההיבטים הביולוגיים-פיזיולוגיים, המזוהים עם פעילות ספורט, מעניקים להבניה הממוסדת דימוי של קיום מובן מאליו ו"טבעי". חוקרות וחוקרי פעילות גופנית דוחים את "הדטרמיניזם הביולוגי". מחקרים נוספים מצביעים על מקומה של הפעילות הגופנית בביסוס ובמיסוד השליטה ה"גברית". המחקר ההולך ומתרחב על מכוני כושר מדגיש אף הוא את האופנים שבהם מכוני הכושר מחזקים את הזהויות המגדריות המקוטבות: הגבריות לעומת הנשיות.

המחקר נעשה באמצעות תצפיות בשלושה מכוני כושר וכן בשיחות עם מאמנים/ות ומתאמנים/ות במשך כשנה. שניים ממועדוני הכושר ממוקמים במרכז תל-אביב ועבודת השדה בהם נעשתה על ידי אסף. איסוף האתנוגרפיה במכון השלישי, הממוקם באזור כפרי, נעשה על ידי אסתר.

במחקר נחשפו האופנים שבאמצעותם מתחזקות תפיסות של הבדלים מהותיים בין המינים ומובנית סביבת פעילות, המעודדת נשים להתנהג כ"נשים" וגברים כ"גברים". ההשוואה שנערכה בין המכונים בשני האזורים הגיאוגרפיים העלתה גם, במפתיע, הבדלים משמעותיים ביניהם, מבחינת הדומיננטיות המגדרית במרחבי מכוני הכושר והשלכותיה על התנהגות גברים ונשים בתוכם.

מניתוח האתנוגרפיה עלו ארבעה סוגי תגובות עיקריים בנוגע לתכתיבים המגדריים והדומיננטיות ה"גברית" במכוני הכושר: א. ויתור וכניעה. ב. התנגדות סמויה. ג. שבירה של התכתיבים המגדריים על ידי בני שני המינים. ד. התרסה בפומבי נגד התכתיבים המגדריים, תוך ערעור על הפרדה הדיכוטומית בין סוגי הפעילות ה"מותרים" על פי המגדר.

כתיבת סיפור חיים כפרידה של האדם הנוטה למות

אפרת מוריה, פרופ' אילנה אלקד-להמן וד"ר קלודי טל

מכללת לוינסקי לחינוך

רחל שושן נפטרה בנובמבר 2007 לאחר מאבק של ארבע שנים במחלה חשוכת מרפא. רחל, שהייתה מודעת למהלך הסופני של מחלתה, נעזרה בפרויקט של אגודת "יד שרה" כדי לכתוב את סיפור חייה. מחקר זה עוסק בסיפורה. מטרתו הייתה להכיר ולהבין את דמותה של רחל מבעד לסיפור החיים שהשאירה. שאלות שנבחנו במחקר היו: כיצד רחל מספרת את הזהות שלה? כיצד רחל מציגה ומעריכה את חייה? כיצד ומה ניתן ללמוד מסיפורה של רחל על תהליך הפרידה שלה מהחיים? ומהם המסרים שהשאירה רחל למשפחתה דרך סיפורה?

סיפור החיים שנחקר בעבודה זו, מתרחש בארץ ישראל, על פני כמעט מאה שלמה, המאה ה-20. הרקע התאורטי במחקר התייחס למספר תחומים: אירועים משמעותיים שחלו בחברה הישראלית באותן השנים, המשפחה הישראלית והתמורות שחלו בה במהלך המאה, ההתייחסויות המחקריות לגבי טראומה ואובדן והשפעותיהם על האדם ומשפחתו, התמודדות האדם עם המוות הקרב ובא, ולבסוף, על מחלת ה-A.L.S.

המחקר הוא חקר מקרה (case study) המסתייך לשיטת המחקר האיכותני. חומרי המחקר כלולים בספר שנערך בידי מתנדבת יד שרה: סיפור החיים, תמונות נלוות שבחרה רחל ומסמכים שצורפו לפי בקשתה. בניתוח הנתונים שולבו כמה שיטות: התמונות נותחו בשיטות לחקר טקסט ויזואלי. סיפור החיים (הטקסט הכתוב) נותח בשילוב מודל הפרשנות לפי מנגנוני הברירה בטענה של זהות סיפורית ולפי שיטות ניתוח באמצעות כלים ספרותיים. המסמכים נותחו בניתוח תוכן קטגוריאלי.

שילוב הממצאים מכל חומרי המחקר יצר מפגש אינטר-טקסטואלי, שהעמיק את ההיכרות עם דמותה של רחל. מבעד לסיפור חייה מתגלה רחל כאישה נמרצת מלאת עניין בתחומים רבים ומגוונים, שהפכה בזכות אופיה הסוחף ל"עמוד תווך" חברתי בסביבה שבה חיה. באמצעות כתיבת סיפור חייה מצאה רחל מקום ודרך להתפייס עם אמה, העבירה מסרים לילדיה וחלקה עם הנמענים רגשות קשים של האבל על בנה דרור ועם מחלתה הסופנית. רגשות אלה נמנעה מלחלוק עם בני משפחתה בשיחות עמם.

חשיבות מחקר מסוג זה הוא בהמחשת משמעות כתיבת סיפור חיים ככלי לפרידה מהחיים של האדם הנוטה למות. חקר המקרה של סיפור החיים שהותירה רחל הוא מקור השראה להבנה כיצד כתיבת סיפור חיים עשוי לסייע לאדם בסוף חייו: לסגור מעגל, לסכם לעצמו ולנמענים של סיפורו את החוויות המעצבות את דמותו, להתפייס, להתמודד עם רגשותיו ולהשלים עם סופו הקרב. כתיבת סיפור החיים היא כלי לתמיכה רגשית בחולה הנוטה למות ובד בבד - דרך להנצחה ולשמירה על מורשת לדורות הבאים, דרך פשוטה וקלה להפעלה.

עבור בני המשפחה האבלים על מות יקירם, סיפור החיים הוא מזכרת ועדות לחוויית החיים של הנפטר. את הסיפור הכתוב ניתן להעביר לדורות הבאים, ובכך להנציח את האדם ומורשתו.

עבורי, בתה של רחל, העבודה סייעה לגלות מחדש את דמותה של אמי, להכיר לעומק את מסע חייה ולהתפייס עם דמות האם החולה שלא הייתה שם עבורי. כתיבת העבודה אפשרה לי להיות הקול של אמי - להמשיך ולדבר את דמותה, לממש את צוואתה, לגלות ולמסור את מסריה לשאר בני המשפחה ולהעביר את סיפורה הלאה.

אני מקווה שעבודה זו תשמש תמריץ לעוסקים בכתיבת סיפורי חיים, ובהם פרויקט "יד שרה", להמשך המלאכה החשובה שהם עושים, ולבני משפחה ולמטפלים באדם הנוטה למות, תהווה העבודה השראה לעידוד החולה או הקשיש לכתיבת סיפור חייו.

מן הנשגב לאירוני בפסוקים מפי זקני תימן

ד"ר בת-ציון ימיני

מכללת לוינסקי לחינוך

מאז התהוות החברה האנושית היה ההומור חלק מהווייתה ושימש מפלט מקשיי היום-יום. על פי מחקרים, ככל שהשליטה בשפה גבוהה יותר, כך פתוח האדם ליצור וליהנות מהומור מילולי. הבנת ההומור המילולי תלויה גם ברמת הידע הכללי וביכולות הקוגניטיביות של כל אחד ואחד. אחת מדרכי ההומור העקיף היא האירוניה המשמשת אמצעי רטורי להבעה בדיבור ובכתב. חוקרות מגדירות את האירוניה כהתבטאות דו-משמעית בדרך של התחפשות. יש אומרים כי פענוח המבע האירוני נעשה באמצעות רמזים מילוליים ולא-מילוליים, שבדיבור הם עשויים להיות קשורים אף באינטונציה ובמבטא.

בהרצאה זו אנתח אמירות אירוניות, שהן למעשה פסוקים שהוצאו מהקשרם בדיבורם של יוצאי תימן המבוגרים עם בני שיחם, דרך שהייתה מקובלת מאוד בתימן והמשיכה לשמש בפי דוברי השפה התימנית גם בחייהם בארץ. את הפסוקים הוצאתי מספרו של גברא "כי במקלי" המקבץ מאות אמירות כאלה שליקט במשך עשרות שנים.

בשימוש בפסוקים מקראיים ובדברי חז"ל תוך כדי שיחה בעברית הישראלית יש ניצול של אחדים מרובדי הלשון העברית: לשון המקרא, לשון חז"ל ולשון ימינו. עירוב רבדים לשוניים יוצר אי-התאמה סגנונית שיש בה סתירה, ניגוד והפתעה היוצרים אפקטים היתוליים. השימוש בפסוקים ללשון היתולית יוצר הנמכה של הנשגב, והמעבר ממשמעות אחת לאחרת על ידי היפוך וניגוד של לשון המקורות נותן את הטון האירוני.

בהרצאה אדגים פסוקים שלכולם משותפת הביקורת: ביקורת על תכונות האדם, על התנהגות שלילית ועל הווי ותרבות האופייניים למציאות הישראלית המודרנית. את הביקורת הזאת מבטא הדובר על ידי הוצאת הפסוק מהקשרו הנשגב והתאמתו למציאות נמוכה ונחותה בדרך של אירוניה.

הביקורת על המציאות במדינה משקפת את אכזבתם של עולי תימן מחלום ארץ ישראל ואת מחאתם על הכרסום בחיי היהדות.

ידע של המספר המונה בערבית הספרותית במגזר הבדואי:

היבט סוציולינגוויסטי

ג'אבר אבו עמאר וד"ר עליזה רישיביץ

מכללת לוינסקי לחינוך

בהרצאה זו נציג מחקר המבוסס על עבודת פרויקט שערך ג'אבר אבו עמאר בהנחייתה של ד"ר עליזה רישיביץ בתכנית התואר השני (M.Ed) "חינוך לשוני בחברה רב-תרבותית" בפקולטה הרב-תחומית במכללת לוינסקי לחינוך. הממצאים והתובנות שוכללו ועובדו למאמר שיצא לאור ב"חלקת לשון, 48" (אבו עמאר ורישיביץ, תשע"ו).

המחקר בדק ידע של כללים בסיסיים של המספר המונה (היסודי) בערבית הספרותית בקרב אוכלוסיות שונות במגזר הבדואי בשבט אבו-עמאר: תלמידי בית ספר יסודי (כיתה ו') ומבוגרים. המבוגרים חולקו לשלוש קבוצות משנה על פי רמות השכלה:

קבוצה א – מורים בעלי תואר אקדמי בשפה הערבית; קבוצה ב – אקדמאים בתחומים אחרים; קבוצה ג – בעלי (עד) 12 שנות לימוד.

המטרה הראשית הייתה לבדוק את הידע של הכללים הבסיסיים של המספר המונה בערבית הספרותית בקרב הקבוצות שנחקרו. מטרת נוספות היו אלה: בקבוצת המבוגרים – לבדוק אם יהיו הבדלים בין שלוש הקבוצות שנבדקו; בקבוצת התלמידים – לבדוק את מידת ההפנמה והיישום של הכללים בקרב תלמידים בבית הספר היסודי לאחר לימודם. ממצאי המחקר הוסקו מסקנות הנוגעות להיבטים סוציולינגוויסטיים וחינוכיים.

הליך המחקר וכלי המחקר היו שונים בקרב הצעירים והמבוגרים: הצעירים נבחנו בכללי שם המספר לאחר שלמדו אותם; המבוגרים נתבקשו לקרוא מסמך שהיו בו מספרים בספרות. לכל הקבוצות ניתנו 20 היגדים (שחולקו ל-10 צירופים בזכר ול-10 – בנקבה). בכל היגד נבדקו הסטיות (השגיאות) של השימוש בצורת הזכר במקום צורת הנקבה וההפך; הן עובדו לאחוזים ונערכה ביניהם השוואה סטטיסטית.

הממצאים מעידים כי לשום קבוצה אין ידע מוחלט בכללי המספר המונה של הערבית הספרותית בכללים שנבדקו. בבדיקה הסטטיסטית המשווה – לא נמצא הבדל מובהק באחוז התשובות השגויות בהיגדים של צורת הזכר בהשוואה לאלה של צורת הנקבה, אך נמצאה נטייה קלה לשימוש רב יותר בצורת הנקבה במקום צורת הזכר. בבדיקה נוספת שנערכה בקרב המבוגרים נמצא הבדל מובהק בין שלוש קבוצות ההשכלה בכל היגד בנפרד:

קבוצת האקדמאים, המורים לערבית (קבוצה א'), שגתה פחות בנוגע לשימוש בצורות זכר או נקבה, בהשוואה לקבוצה ב' (אקדמאים, שאינם מורים לערבית); קבוצה ב' שגתה פחות מקבוצה ג' (בוגרי 12 שנות לימוד), ובמילים אחרות: ידעה פחות מקבוצה א' את כללי שם המספר של הערבית הספרותית, אך יותר מקבוצה ג'; בקבוצה ג' היו השגיאות הרבות ביותר בהשוואה לשתי הקבוצות האחרות.

דוגמה מקבוצת המבוגרים:

בהיגד זה: أربعة مكاتب (= "ארבעה משרדים"), השגיאות היו אלה: أربع مكاتب (= "ארבע משרדים"). שימוש בצורת הנקבה במקום צורת הזכר. בקבוצה א' שגו 50%, בקבוצה ב' שגו 75% ובקבוצה ג' שגו 77%.

דוגמה מקבוצת הצעירים:

בהיגד זה: ضحك خمسة رجال (= "צחקו חמישה גברים"), השגיאות היו אלה: ضحكوا خمس رجال (= "צחקו חמש גברים"). שימוש בצורת הנקבה במקום צורת הזכר. בהיגד זה שגו 60%.

המסקנה העיקרית העולה מן המחקר היא כי הדיגלוסיה הקיימת בערבית (שפה ספרותית כנגד שפה מדוברת) מערימה קשיים על הדובר הערבי כאשר הוא מבקש להשתמש בשימוש אקטיבי בשפה הספרותית, ומעידה על הקושי לעמוד בכללים של שפה "אחרת", שונה משפתם המדוברת. עוד עולה מן המחקר כי קיימים הבדלים מובהקים בין קבוצות השכלה שונות באשר לשימוש בכללי שם המספר, וקרוב לוודאי שיימצאו הבדלים כאלה גם בסוגיות לשוניות אחרות, אם תיבדקנה. עוד האיר המחקר את סוגיית החינוך הלשוני במגזר הבדואי בפרט והערבי בכלל, והוא מאשש מחקרים אחרים שהעידו על כשירותם הנמוכה של תלמידים ערבים בשפת אמם, הערבית הספרותית.

לסיכום, המקוריות של המחקר נעוצה בהשוואה בין קבוצות השכלה שונות, מחד גיסא, ובחינוך לשוני, מאידך גיסא – בסוגיה לשונית אחת בערבית הספרותית במגזר הבדואי בפרט והערבי בכלל.

"הביאו אותן [את התינוק ואת האמא] כדי ללמד אותנו לאהוב את כולם"

ד"ר גילה רוסו-צימט וד"ר רחל שגיא

מכללת לוינסקי לחינוך

"ואהבת התבוננות בתינוק" היא תכנית חדשנית המבוססת על הרציונל, שהתבוננות בקשר בין אם לתינוק, שיש בה הענקה הדדית אמיתית, בשילוב הנחיה מדויקת ומכוונת, ישפרו את רמת האמפתיה בקרב המתבוננים וישפיעו על כישורים נוספים, כגון שיפור הביטחון והפחתת החרדות. התכנית יושמה בשנת תשע"ה במספר בתי ספר, בכיתות א' ו-ב', באמצעות מפגשי התבוננות בתינוק, שנערכו לאורך כל שנת הלימודים. המפגשים הונחו על ידי המחנכות באותן הכיתות, אשר יצרו באמצעות מערך מובנה של שאלות תהליך להעצמת האמפתיה.

המטרה של הערכת התכנית הייתה כפולה:

- א. לבחון את השפעתה של התכנית על התלמידים
- ב. להעריך את השלכותיה של התכנית על המורות המשתתפות בה.

מבחינה מתודולוגית, נעשה שילוב בין חלק כמותי שהתבסס על שאלון רמ"ה (רגש, מחשבה, התמודדות) (ACC (Affect, Cognition, Coping) שחובר לצורך המחקר ונועד לבחון את השפעת התכנית על קידום האמפתיה בקרב הילדים. השאלון הועבר בתום השנה לקבוצות שהשתתפו בתכנית (כיתה א' וכיתה ב') ולקבוצות ביקורת מכיתות מקבילות. החלק האיכותני התבסס על ראיונות עם חמש מורות.

תוצאות המחקר

הרחבת העושר המילולי – בקבוצת ההתערבות כמעט 70% מן התלמידים תיארו את כל הרגשות וההתנהגות והסבירו אותם בכל הסיפורים, ואילו בקרב קבוצת הביקורת רק 35% עשו זאת. **ההיבט הקוגניטיבי** – בקבוצת ההתערבות קרוב ל-40% הסבירו את הרגש ברמה קוגניטיבית גבוהה בהשוואה ל-20% בקבוצת הביקורת.

מרכיב התנהגותי – בקבוצת ההתערבות אחוז התלמידים אשר בחרו בהתנהגות מקדמת, גבוה יותר באופן מובהק מאשר בקבוצת הביקורת. כמו כן, ניתן גם לראות כי התכנית תרמה רבות למורות שהנחו אותה הן במישור המקצועי ובבניית מערכות היחסים שלהן עם ילדי הכיתה והאקלים החברתי בכיתה והן במישור האישי במערכות היחסים במעגלים האישיים שלהן.

תפיסת מחנכים לגיל הרך את המושג ילדות

ד"ר גילה רוט-צימט

מכללת לוינסקי לחינוך

תפיסות ילדות הן תוצאה של הבניה חברתית-תרבותית ומושפעות משינויים חברתיים, תרבותיים, פוליטיים, כלכליים ודתיים. מטרת המחקר לזהות מה הן תפיסותיהן של נשות חינוך חילוניות וחרדיות העוסקות בחינוך בגיל הרך את המושג ילדות.

הגישה המתודולוגית - משלבת פרדיגמה איכותנית החושפת ידע אפיזודי וסמנטי ופרדיגמה כמותית- תיאורית לסיוע בארגון וסיכום הנתונים שנאספו. המטפורה היוותה את הנתון המרכזי לחקר המושג ילדות והתבססה על שתי גישות: הגישה המדגישה שמטפורה היא מבנה קונספטואלי קוגניטיבי שאגור במוח ומאפשר לחקור חשיבה, רגשות ותרבות והגישה הלשונית המופיעה בשיח והמשמעות שלה בתוך הטקסט הנחקר.

המחקר כלל 82 משתתפות (מחנכות לגיל הרך, חילוניות וחרדיות, הלומדות לתואר שני). איסוף הנתונים נערך באמצעות קולאז' מטפורי וכלל מספר שלבים: השלב הראשון היה הכנת הקולאז' - שלב זה איפשר למשתתפות במחקר להביע את הבנותיהן באמצעות דימויים מילוליים ותמונתיים בו-זמנית ביחס לילדות (להלן שתי דוגמאות). בשלב השני (על גבי דף נפרד) התבקשו המשתתפות להסביר באופן מילולי ומנומק את הבחירה של הדימויים ומשמעותם עבורן. בשלב השלישי התבקשו המשתתפות לתת שם לעבודת הקולאז'. נערכו ארבע סדנאות במהלכן נאספו הנתונים. משך כל סדנה כשעה וחצי.

עיבוד הנתונים כלל - (1) ניתוח פרשני העוסק בהבניה של משמעויות העולות מפרשנות המטפורות וההסברים המילוליים; (2) ניתוח דימויים חזותיים בקולאז'; (3) ניתוח תחומי המקור של הדימויים; (4) ניתוח הכותרות שניתנו לעבודת הקולאז'.

ממצאים חלקיים - (א) "הילדות וגיל הנעורים כעולם של ניגודים" – הילדות על פני ציר זמן; (ב) "רוח שטות, בלי חשבון, בלי תחושה ששופטים אותך..." – הילדות כתקופה המסמלת חופש. ג) "תיארת ילדות "ורודה" – אידיאליזציה וגעגועים לתקופת הילדות ד) "סופגים את הכול" – אפיוני ילדות: ראשוניות, תמימות, דמיון, למידה, וסקרנות. ה) "התמונות שבאלבום ילדות שלא נגמרת" – הילדות כמרחב פנימי אהוב של האדם הנשאר אתו כל חייו.

תרומת המחקר - בהבנת האוניברסאליות של תופעת הילדות ומקומן של תרבויות מקומיות, בעיצובה של הילדות והחשיבות שלנו כמחנכים על עיצוב הילדות.

תרומתה האפשרית של למידה/הוראה של המקרא

בהיבט רב-תחומי ללמידה משמעותית

ד"ר גלי דינור

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרת המחקר - מטרת המחקר הייתה לבחון האם הוראה-למידה של המקרא בהיבט רב-תחומי, יוצרת הוראה משמעותית המבנה חיבור בין עולם הלומד לבין הטקסט המקראי ומאפשרת ומעודדת את הלומד להתעניין במקרא, לחוות הנאה וליצור ידע חדש שיעשיר את כלל הלומדים: התלמידים ומורים.

משתתפי המחקר - מתמחי מקרא מתכנית היסודי ג' ומתכנית M.Teach א'. כל הסטודנטים השתתפו בסדנה. את מרבית הסטודנטים הדרכת בעבודה מעשית, שבה קיימו הוראה רב-תחומית בקרב תלמידיהם בכיתות ג - ו; ז-ח. במהלך הסדנה, שנמשכה שנתיים, צפיתי בסטודנטים פעמיים בשבוע. לסדנה הצטרפה חוקרת נוספת מתחום הספרות.

מהלך המחקר - הסטודנט התנסה בלמידה רב-תחומית בתהליך מודלינג של המרצה החוקרת, ובו זכה ללמידה חווייתית ולהבניית ידע באינטראקציה עם עמיתים. אלה היוו בסיס לפיתוח חומרי למידה רב-תחומיים על ידו. הוראת החומרים שפותחו התבצעה במקומות אלה: בסדנה לעמיתיהם, בבית הספר לתלמידיהם והתלמידים עצמם שיצרו ידע חדש והעשירו בו את כלל הלומדים: התלמידים, הסטודנטים, המורים והמדריכה. ההוראה לוותה בצפייה של סטודנטים עמיתים, מורים מאמנים ואנוכי. הסטודנט חקר את עבודתו במחקר פעולה.

שיטת המחקר – איכותני פנומנולוגי, המאופיינת בחקר חוויות והתנסויות של המשתתפים תוך חשיפת המשמעויות האישיות העולות מהתנסותם.

כלי המחקר – תיעוד מוקלט ומתוכתב של מפגשי הסדנה; יומנים אישיים של הסטודנטים והחוקרת; תצפיות בשיעורים בסדנה על ידי עמיתים והחוקרות; צפייה שלי ושל סטודנטים עמיתים בשיעורים שלימדו הסטודנטים, ורפלקציה בעקבותיהם; מחקרי הפעולה שבוצעו; שאלונים שמילאו הסטודנטים.

התוצאות

- שיח רחב בקרב הלומדים: מרצה וסטודנטים וגם מורה ותלמיד.
- החוויה הרגשית העצימה את המסרים והובילה לתובנות חדשות ולזכירת התכנים באופן מרבי.
- התגברות על קשיים בהוראת המקרא.
- ההתנסות בסדנה היוותה מודלינג לסטודנט, שלימד בגישה זו את תלמידיו בבית הספר.

מסקנות

- הרחבת הדעת תוך הנאה.
 - עידוד מוטיבציה בקרב הלומדים
 - חיזוק הקשר האישי בין כלל התלמידים ובינם לבין המורה.
 - התלמיד והמורה שותפים ביצירת הידע.
 - צמצום ההיררכיה מורה תלמיד
- זוהי למידה פעילה, שבה הופך הלומד מסביל לפעיל ודינמי. כך הופכת הלמידה למשמעותית.

האפוקליפסה של ישעיה (ישעיה כד-כז)

ד"ר גליה סמו

מכללת לוינסקי לחינוך

עבודת המחקר עסקה בחטיבת הפרקים כ"ד-כ"ז בספר ישעיה, וחתרה להגיע לראייה מפורטת ומקיפה של הכתוב בה על כל זוויותיו: הטקסטואלית, התמאטית, הצורנית, וכן היבטים הקשורים לעריכתה ולשיבוצה של חטיבת פרקים זו בספר ישעיה.

הנחת היסוד של העבודה הייתה, כי רק מתוך ראיית מכלול היבטים אלה ניתן להגיע להבנה נכונה וממצה של חיבור יחיד במינו זה. מסקנות המחקר היו, שחטיבת הפרקים כ"ד-כ"ז היא חיבור בעל מאפיינים של אסכולוגיה אפוקליפטית. מבחינה תמאטית הוא מבוסס על רעיון "האל הלוחם" ומציג תמונה קוהרנטית של יציאת האל למלחמה באויביו ושיבתו כמנצח אל משתה ההמלכה שלו. משתה זה מסמל את שלטונו המחודש של האל על תבל, ואת גאולת ישראל כחלק מהתחדשות שלטון זה. החיבור בנוי מארבע עשרה יחידות משנה המאירות את הנושא מצדדים שונים, ונכתבו ונערכו על ידי קבוצת סופרים חכמים שפעלו במאה הרביעית לפנה"ס.

חשיבותה של העריכה בחיבור זה גדולה מאוד שכן היא שנתנה לחיבור חלק נכבד ממשמעותו. קבוצת סופרים זו השתייכה כנראה לחוג החכמים ביהודה במאה הרביעית לפנה"ס והיא מתאפיינת בהשקפה אידיאולוגית קדם-אפוקליפטית, המבטאת את ייחודה בתיאורי ביטול המוות ותחיית המתים ובשילוב יסודות מיתולוגיים ומקראיים בחיבורה.

תרומת המחקר הייתה בראיית החיבור כמכלול רציף ואחיד בעל תמה מרכזית אחת, ופירוש כל אחד מחלקי החטיבה כחלק מרעיון-על זה. כמו כן הוצעה הצעת תיארוך לכתובים אלה, המשולבת בהצעת החיבור והעריכה ומבוססת על הניתוח הפרשני והתמאטי של פרקי החטיבה.

תכנית לימודים חדשנית: פיתוח דימוי עצמי וכישורי חיים באמצעות הספר "אפשר להרגיש גם אחרת"

גליה פינטר וד"ר בלה גביש

מכללת לוינסקי לחינוך

נושא הפרויקט - בפרויקט זה פיתחתי תכנית לימודים חדשנית, בתחום הרגשי-חברתי, המיועדת לבתי ספר יסודיים. הציר המרכזי בפיתוח התכנית מתבסס על הנושא "פיתוח כישורי חיים ודימוי עצמי חיובי באמצעות הספר שכתבתי: 'אפשר להרגיש גם אחרת'".

מטרות – מטרת המחקר הייתה לתאר את התחום הרגשי-חברתי לאור המציאות הקיימת בין כותלי בית הספר, ומטרת הפיתוח הייתה לפתח תכנית לימודים בנושא זה שתסייע לפרט, במסגרת "יעד ההכלה".

רקע תאורטי – בחלקה התאורטי של העבודה הוגדרו יעדי מערכת החינוך ותהליכי שינוי המתרחשים במערכת, המאפיינים להקניית מיומנויות לפיתוח כישורי חיים ודימוי עצמי חיובי תוך שימוש בספרות כערוץ מקצועי. בהמשך הצגתי את הערך הלימודי הגלום בספר "אפשר להרגיש גם אחרת", שעל תכניו התבססה תכנית הלימודים בהלימה לגישה הפוסטמודרנית בחינוך. הרעיון בבניית התכנית נבע מהאני מאמין שלי הגורס כי פיתוח דימוי עצמי חיובי ושייכות לחברה הם הבסיס לכל הצלחה. ליכולת לפתור בעיות יש השלכות חיוביות ארוכות טווח על תפיסת הדימוי העצמי של הילד, על מעמדו בחברת הילדים ועל מיצוי הפוטנציאל הטמון בו.

שיטת המחקר – בעבודה זו נעשה שימוש בשיטה האיכותנית. שיטת הפיתוח נעשתה תוך התבססות על ממצאי ההליך המחקרי והבנייתם כיעדים בהתאם לרכיבי היסוד של לימודים. משתתפי המחקר כללו אנשי מקצוע מסגל מכללת לוינסקי וממערכת החינוך ואף מחוצה לה, כולל שיעורי פיילוט עם אוכלוסיית היעד.

ממצאים עיקריים – מהממצאים עלה כי הצורך בפיתוח ויישום התכנית בתחום הרגשי-חברתי אפשרו מענה למערכת כולה: **ללומד** אשר יטפח מיומנויות של כישורי חיים בקרב תלמידים צעירים, טיפוח דימוי עצמי חיובי, טיפוח מיומנויות תקשורת בינאישית ומיצוי פוטנציאל אישי שאין להם מענה בתכניות אחרות; **למורה** חסר ידע לטפח מיומנויות ההכלה בתחום הרגשי-חברתי, בהתאם ל"יעד ההכלה"; **בית הספר** יטפח אקלים למידה מיטבי, שייכות לסביבת הלמידה, לחברה ולקהילה אמפתית ואיכותית.

מסקנות והשלכות – מערכים בתכנית עשויים לסייע לעורר מודעות ואמפתיה. התכנית בבית הספר עשויה לאפשר מענה שוויוני. עם זאת לצורך יישום דרושים תקציבים, שעות, הכשרה קצרה למורים וגורם מוסמך שידאג לאלה.

מחנך ומוזיקאי: זהותו הכפולה של המורה למוזיקה

ד"ר דן שגיב

מכללת לוינסקי לחינוך

סוגיית זהותו המקצועית של איש החינוך ואופני השפעתה על ההוראה והפדגוגיה נפוצה ומוכרת בספרות המקצועית, ובולטת בייחודה בתחום הוראת המוזיקה.

חוקרים שונים מצביעים על תופעה רווחת בה מורים למוזיקה נוהגים לזהות עצמם ראשית כל כמוזיקאים ולא כאנשי הוראה. לתפיסה זו השלכות חינוכיות רבות, היות והמורה למוזיקה יעמיד פעמים רבות בראש מעייניו את טיבה של האומנות בעת ההוראה, תוך כך שהוא יצדיק בחירתו מנקודת מבט חינוכית. כפועל יוצא אין ממש דילמה או מתח של זהויות – "המוזיקאי" הוא זה שיוביל את תפיסת עולמו, ובדרך כלל גם יבלע את זהות ה"מחנך". הדילמה העיקרית שבכל זאת עולה פעמים רבות קשורה לשאלת מיקומו של המורה בשדה ההוראה, עת צפה שוב ושוב התהייה האם העיסוק בהוראה מעיב על דימויו העצמי של המורה כאמן.

בהיצג אבקש לבחון תפיסה זו בהסתמך על מחקר אתנוגרפי רחב היקף שערכתי על מורים לנגינה ועל בסיס מחקרים נוספים שהונחו על ידי במסגרת סמינריון בחינוך מוזיקלי (שנתון ד' במכללה). מתוך המחקרים שיוצגו עולות שאלות אתיות משמעותיות ביחס לתפקידו ותפקודו של המורה למוזיקה, עת הפדגוגיה בה יאחז מעוצבת פעמים רבות בעקבות מורכבות זהותו האישית. מעבר לכך, עולה שבחירות פדגוגיות מובהקות מתקבלות ומתעצבות פעמים רבות בשל מיקומו של המורה בשדה החברתי, עת נוצר מדרג מובהק, ולעתים אכזרי, בין מוזיקאי שהוא גם אמן מבצע בפועל, לבין מורה שאינו עוסק בביצוע מחוץ לתחום ההוראה.

כיצד לבחור רפרטואר הוראה: דילמות ועקרונות מנחים של אנשי מפתח בחינוך המוזיקלי אודות בחירת רפורטר הוראה ראוי לבית הספר היסודי

דנה רוטבלט שקרגי ופרופ' ליה לאור

מכללת לוינסקי לחינוך

רקע - בעולם התרבותי והטכנולוגי שבו אנו חיים כיום קשה למורה למוזיקה להחליט מהו הרפרטואר הנכון ביותר ללמד בבית הספר היסודי. דילמות רבות בנושא עולות אצל כל מורה, ועלו גם בכתיבת הלימודים החדשה לבתי הספר היסודיים בישראל.

מטרת המחקר - המחקר הנוכחי מצביע על הדילמות המעסיקות את המורה למוזיקה בעת בחירת רפרטואר להוראה, ובוחן את העקרונות והאידיאולוגיות המנחות את אנשי המפתח בחינוך המוזיקלי בקביעת מדיניות, על רקע התרבות בה אנו חיים כיום.

השיטה - במחקר התקיימו שמונה ראיונות עומק חצי פתוחים עם אנשי מפתח בחינוך המוזיקלי. המראיינים נשאלו על העקרונות המנחים אותם בבחירת רפרטואר, ומהו לדעתם רפרטואר ראוי להוראה בבית הספר היסודי. הראיונות נותחו בצורה רוחבית כדי להציף את הדילמות שעולות, ולגלות את העמדות השונות סביב דילמות אלו.

ממצאים - הראיונות העלו מספר דילמות עיקריות: שימור מול חידוש, גלובאלי מול לוקאלי, הגורמים הסביבתיים המשפיעים על הבחירה והמצב המצוי מול הרצוי בעיני המראיין.

מסקנות - הממצאים העלו חמישה עקרונות מנחים עיקריים: אידיאל אסטטי, אידיאולוגיה לאומית, תפיסה פדגוגית שבה התלמיד במרכז, תפיסה פדגוגית שבה חומר ההוראה במרכז וטעמו האישי של המורה. המסקנה העיקרית היא כי בחירת רפרטואר היא סוגיה מרכזית בתכנון לימודים בחינוך המוזיקלי, וכי יש לחשוף את שיקולי הדעת המנחים את הבחירה ולדון בהם בהכשרת מורים ובהשתלמויות. חשיפת שיקולי הדעת השונים והדיון בהם יתרום לתהליך ביקורתי ואחראי של בחירת רפרטואר הוראה.

חינוך מוזיקלי: הבעת רגש באמצעות הפקה גרפית, הפקה מוזיקלית ונרטיב אישי

הדס ארזי וד"ר רבקה אלקושי

מכללת לוינסקי לחינוך

חוקרים העוסקים בקשר שבין היבטים חזותיים ומוזיקליים שותפים לדעה כי קיים קשר אמיץ בין השניים, הן ברמה הלקסיקלית-שפתית והן ברמה הקוגניטיבית. המחקר מתמקד בשאלה: באילו דרכים מביעים סטודנטים למוזיקה רגשות בתהליך cross-modality הכולל: ביטויים גרפיים, נרטיב ואלתור מוזיקלי.

המשתתפים: חמישה סטודנטים בשנה א' בתכנית החינוך המוזיקלי לתואר B.Ed, ומרצה של הקבוצה. המשתתפים התבקשו להביע רגש נבחר באופן גרפי ומוזיקלי ולשוחח על תהליך השרשרת בשיחה חופשית ובריאיון אישי שחשף נרטיבים אישיים.

זהו מחקר איכותני שכלל איסוף ביטויים חזותיים וניתוחם בשיטת MSC, ניתוח הנתונים המוזיקליים בשיטת SMRG וניתוח מוזיקלי בהיבט הרגשי בשיטת ז'סלין. נוסף על כך, נערך ניתוח מהלך שיעור וניתוח שאלון איכותני קצר. תהליך השרשרת יצר דיאלוג פנימי וביטויים רפלקטיביים שהתבססו על סיפורי חיים שונים ומגוונים.

מן המחקר עלו שלוש תמות עיקריות: (1) הבעות של רגש חיובי, רגש שלילי, ורגש מורכב; (2) סיפורים אישיים והשקפות עולם; (3) תובנות ונקודות מפנה בחיים.

הליך המחקר ומסקנותיו עשויות להוות כלי חינוכי עבור מורים למוזיקה וכלי ביטוי יצירתי. רוב המשתתפים הביעו רצון לאמץ את פעילות השרשרת (ביטוי מילולי-גראפי-אלתורי) ככלי עבודה בהמשך דרכם כמורים ומחנכים לעתיד. תהליך השרשרת עשוי לשמש כלי משמעותי להבעת רגש וככלי לימודי/טיפולי/יצירתי. המלצה זו עולה בקנה אחד עם מחקרים שמראים כי מומלץ לעודד הבעות רגש דרך הפקות שונות, כגון משחקים, שיחות ויצירה. זאת ועוד, בדומה לביטויי רגש מטפוריים מילוליים, הפקות גראפיות הינן כלי נוסף להבעות רגש דרך מטאפורות.

בניית תכנית לימודים בנושא התמודדות עם אבדן בקרב המתבגרים בעלי ADHD

ד"ר טל גולדמן גולדפלד

מכללת לוינסקי לחינוך

אבל טראומטי הוא מצב ייחודי העלול להתפתח בעקבות חווית אבדן של אדם קרוב. חוקרים ומטפלים מאוחדים בדעתם שאבלים מתמודדים באופן פעיל עם האבדן תוך רצון והבעת יכולת התאוששות.

כמחנכת כיתה של מתבגרים בעלי ADHD שחוותה והתמודדה עם אבדן נוכחתי לגלות שחסר מידע ותכניות לימוד קונקרטיים בנושא התמודדות עם אבדן בקרב מתבגרים בעלי ADHD. מתוך צורך זה החלטתי לפתח תכנית לימודים בנושא תוך שימוש בגוף הידע הקיים מתוך ניסיוני האישי.

מטרת המחקר - המטרה הייתה לאתר ולמפות את מערכת הצרכים שעולה מקהילת בית הספר.

שאלת המחקר - מהי מערכת הצרכים שעולה מקהילת בית הספר (תלמידים ואנשי צוות) בבואם להתמודד עם אבדן? בשלב הראשוני נערך מחקר במתודיקה איכותנית.

משתתפי המחקר - המשתתפים היו רכזת החינוך המיוחד, יועצת בית הספר והתרפיסטי בתנועה אשר אותן ראיינתי. אני כמחנכת הכיתה ושבעה תלמידי כיתתי. **כלי המחקר** - כללו ראיונות, יומן רפלקטיבי, מסמכים שכתבו התלמידים, מסמך מדיניות של משרד החינוך ותיעודים נוספים.

ממצאים - הממצאים נותחו בניתוח תוכן קטגוריאלי תוך חלוקה לתמות מרכזיות. בין התמות עלה הצורך בבניית תכנית לימודים בנושא אבדן תוך הקפדה על התאמה למאפייני האוכלוסייה, הקפדה על ויסות, שמירה על תחושת שותפות והתייחסות לממד הזמן. בתום המחקר נאספו הממצאים שהציגו את מערכת הצרכים שעלתה ונבנתה תכנית הלימודים.

פיתוח התכנית והערכתה נעשה על ידי שימוש במודל של גודמן.

היבטים חברתיים בסיפור על האלמנה המסכנה והנביא (מל"ב ד 7-1)

ד"ר יוספה רחמן

מכללת לוינסקי לחינוך

הסיפור הקצרצר במלכים ב' (פרק ד 7-1) מספר על נושה אכזר שאיים על אלמנה מבני הנביאים לקחת את שני בניה לעבדים, אם לא תפרע את חובותיה. ההיבטים החברתיים של הסיפור נחקרו רק במסגרת הניתוח הספרותי הגלוי של הסיפור וכגוררה של הניתוח הזה. לאחר קריאות רבות של הסיפור ושל המחקרים עליו חשתי שהוא כולל היבטים חברתיים נוספים שהמחקר לא נתן עליהם את הדעת. המטרה העיקרית של המחקר הנוכחי הייתה להצביע על רמזים בתוך הסיפור המלמדים שההיבטים החברתיים שבו רבים ממה שפורט במחקר עד כה, ולבדוק את התרומה של הבחנה זו להבנת המכלול של הסיפור.

רקע תאורטי קצר – מחקרים שונים הסבו את תשומת לבי לייחודו של סיפור קצרצר זה ("a very short story") כשלעצמו, והביאו אותו לקדמת במת החקר. הניתוח הספרותי את מאבחן בו מאפיינים מעניינים שיש להם נגיעה להיבטים החברתיים של הסיפור, אך עיקר משנתו הוא ספרותי ולא חברתי. המשך העמקת העיון בסיפור מגלה היבטים חברתיים המצויים בו בצורה גלויה. ניתן להחיות אלמנטים חברתיים מחיי הסיפור, אך אין תמיד התייחסות מעמיקה להיבטים החברתיים הרמזים בסיפור ולהשלכות שיש להם על הבנת הסיטואציה החברתית המסופרת.

שיטת המחקר – לאחר הגילוי שיש בסיפור היבטים חברתיים נרמזים שלא נחקרו עד כה, נקטתי את הטכניקה העיקרית שמשמשת אותי זה שנים מבלי להכיר את מינוחה. כוונתי לטכניקה של היכנסות לנעליה של דמות, לסיטואציות סיפוריות או לסיטואציות ולתרחישים המשתקפים מתוך יצירות אמנותיות. לטכניקה זו יש בפסיכולוגיה של האמנויות שם: "השתקעות" – כאשר מכוונים את כל ההוויה תוך גיוס ממושך של כל הכוחות הפנימיים לעבר היצירה, דמויותיה ואירועיה תוך השתתפות פעילה מצד הצופה, יש סיכוי, קובעת התיאוריה, לזכות בתובנות חשובות על אודות היצירה האמנותית.

ממצאים עיקריים

1. הסיפור שלפנינו מגלה טפח חברתי ומכסה טפחיים חברתיים, ועשוי להתפרש בשני אופנים.

2. להכרעה, מה מצוי בדיוק ברקע הסמוי של הסיפור, יש השפעה מכרעת על הבנת הפרטים הגלויים בסיפור, והיא עשויה לשנות נקודות מסוימות בו מקצה עד קצה.

מסקנות והשלכות - בהחלט ייתכן שהניתוח המוצג בזה יעצים את חשיבות החקר של הרקע הסמוי של סיפורים מקראיים, בעיקר סיפורים קצרים. גם השאלה מדוע החליטו מספרים לטשטש רקע סמוי, עשויה לתרום לעיצוב דמותם של מספרים ועורכים בעיקר בספרים עתירי סיפורים קצרים.

בירור המושג פדגוגיה חדשה בסביבת הוראה-למידה מתוקשבת

על ידי קבוצת מחקר הטרוגנית משתתפת

ד"ר יעל קשתן, ד"ר אלונה פורקוש-ברוך, ד"ר דרורית רם וחסירן

מכללת לוינסקי לחינוך

שכלול ההוראה והלמידה מעסיק זה מכבר תיאורטיקנים ואנשי מעשה בחינוך. ידוע כי הוראה ולמידה בסביבה טכנולוגית מתאפיינת במרכיבים שמעמיקים את הלמידה.

מחקר זה ייחודי בכך שהתקיים בשותפות על ידי מכללה אקדמית לחינוך ועל ידי בית ספר על-יסודי המצוי בקשרי עמיתות עמה, ומטרתו בירור המושג פדגוגיה חדשה מנקודת מבטם של המשתתפים. במסגרת ההליך, גובשה קבוצת מחקר הטרוגנית של 14 משתתפים, מרצים וחוקרים ממכללה אקדמית, חברי הנהלה ומורים מבית ספר על-יסודי, סטודנטים הלומדים במכללה אשר מתנסים בהוראה באותו בית ספר ותלמידים בכיתה ט'. בית הספר הוא ייחודי בכך שהוא עתיר טכנולוגיה (paperless school).

הליך המחקר - ההליך כלל חמישה מפגשים. בכל מפגש הציג אחד המשתתפים דוגמה שהכין מראש של פעילות או שיעור שמשקף לתפיסתו פדגוגיה חדשה. לאחר סימולציה והתנסות של המשתתפים בשיעור או בפעילות נערך דיון בין המשתתפים במחקר על אודות המאפיינים של הפדגוגיה החדשה שבאו לידי ביטוי באותו המפגש. המפגשים תועדו, תוכתבו ונותחו.

מתווה המחקר שילב בין גישות מחקר איכותניות המתייחסות למספר פרדיגמות ולמספר דרכים לאיסוף הנתונים. קבוצת מחקר מצומצמת עסקה בנייתו הנתונים באמצעות ניתוח תוכן ישיר של התכתובים.

ייחודו של המחקר בכך שבירור הסוגיה הנחקרת נעשה מנקודות מבט של חוקרים שאינם שותפים טבעיים למחקר משותף - חברי הנהלת מוסד אקדמי, חברי הנהלת מוסד חינוכי, מרצים, מורים, סטודנטים ותלמידים בכיתה ט'.

אימהות וניווט חינוך בית ספרי: אימהות יהודיות, פלסטיניות ורוסיות בישראל

ד"ר לורן ארדריך

מכללת לוינסקי לחינוך

ד"ר דבורה גולדן

אוניברסיטת חיפה

ד"ר סוטה רוברמן

המכללה האקדמית גורדון

לחינוך בית ספרי חשיבות לא רק לציוד הילדים בידע ובמיומנויות אלא אף להגדרת המיקום החברתי והניידות החברתית הפוטנציאלית. כיוון שנשים הן הנוטלות את מרב האחריות להחלטות הנוגעות לחינוך ולהוצאתן אל הפועל, ובכלל זה תיווך היחסים בין הבית לבית הספר, עשייתן בתחום זה עשויה לחשוף עמדות חברתיות בנוגע לאימהות "ראויה". הרצאה זאת, מבקשת להראות כיצד מיקום חברתי ורקע תרבותי שונים מעצבים אופני מעורבות שונים של אימהות בחינוך ילדיהן ותפיסות שונות ביחס לאימהות ראויה. מחקרים מראים שאימהות ממעמד הביניים מצוידות בכלים המתאימים ביותר כדי לנהל, לתווך ולהתדיין בסוגיית הממשק שבין הבית לבית הספר, ושהניווט הפעיל של אותו ממשק משמש לבניית מה שנתפס כאימהות ראויה. ההרצאה מציגה חלק קטן ממחקר השוואתי המתמקד באימהות ממעמד הביניים משלוש קבוצות חברתיות-תרבותיות בישראל: מהגרות-רוסיות, פלסטיניות-ישראליות ויהודיות-ילידות-הארץ.

המחקר כלל תצפיות משתתפות ו-10 ראיונות עומק בכל אחת משלוש הקבוצות.

בהרצאה נתמקד בדרכים שבהן שלוש נשים – אחת מכל קבוצה – ניווטו את היחסים עם מערכת החינוך. כל אחת משלוש האימהות חוותה כישלון של בית הספר, אך כל אחת תפסה באופן שונה את מה אפשר לעשות ופעלה באופן שונה בתגובה לאותו כישלון. האם היהודייה זיהתה איום על תשתית היחסים מבוגר-ילד שהיא יצרה בבית, ופועלת מתוך תחושת זכות חזקה למצוא בשולי מערכת החינוך מקום שיתאים לרעיונותיה שלה. האם הפלסטינית, שראתה בחינוך הבית-ספרי זירה חשובה להבטחת מיקומו של בנה במעמד הביניים, גייסה משאבים מקצועיים אישיים שלה כדי להבטיח שהוא יפיק תועלת מכל ההזדמנויות החינוכיות שהמערכת יכולה להציע.

האם המהגרת חוותה חוסר הבנה וחוסר הכרה במאמצייה בנוגע לחינוך בנה, אך עדיין ראתה בה את האפשרות היחידה להפוך את בנה לחלק מן החברה. היא תמכה לו מבחוץ ללא יכולת לתמרן מבפנים.

מתוך השוואה זו אנו מסיקות שהמעורבות של אימהות במעמד הביניים אינה רק עניין של כלים שימושים לתנוך הממשק שבין בית לבית הספר. מיקומן השונה והמשתנה בחברה הישראלית מעצב את תפיסותיהן ביחס לאימהות ולחינוך ואופן מעורבותן. על אנשי חינוך לפתח רגישות לאופני מעורבות השונים של אימהות מקבוצות שונות ולהבין את השלכותיהם על תפיסות האימהות את עצמן כאימהות "טובות".

שתיקות כמעצבות זהות

מיכאלה גולדברג וד"ר רבקה הלל-לביאן

מכללת לוינסקי לחינוך

הסופר הצרפתי אנדרה מורואה טען כי "בני האדם מפחדים מן השתיקה כשם שהם מפחדים מן הבדידות. שתיקה נותנת להם לחוש קורטוב מן האימה של אפסות החיים".

מטרת המחקר - הבנת ילדותי ומשמעותה בעיצוב חיי הבוגרים, האישיים והמקצועיים, כאדם בכלל וכאשת חינוך בפרט. במסגרת המחקר ננסה להבין שתיקות על סוגיהן ומקומן בתרבות וביחסים בין-אישיים.

שיטת המחקר - השיטה במחקר זה היא אוטוביוגרפיה ביקורתית. אוטוביוגרפיה ביקורתית מסייעת לכותב לענות על שאלות מרכזיות בתחום שהוא בוחר להתייחס אליו ולחקור את ערכיו ואת השתנותם לאורך זמן. במהלך הכתיבה הכותב מתייחס לכוחות המשפיעים עליו ובוחן את ההיסטוריה שלו לאורך זמן, לאור ערכי התרבות שלו ולאור ערכי התרבות של קבוצות אחרות. זהו תהליך המאפשר לו למקם את עצמו בהיסטוריה של עצמו ובד בבד להתמודד עם גבולותיהן של הפרספקטיבות שלו, כחלק עם התמודדות רחבה יותר של החיים.

האוטוביוגרפיה הביקורתית בהקשרה למקצוע ההוראה היא למעשה מחקר מן הסוג הנרטיבי העצמי, בו המורה החוקר יוצר קשרים בין התנסותו האישית לבין אמונותיו הפדגוגיות וההקשר התאורטי בתחום מקצועו. בילדותי השתיקות היו רועמות. בכל עת שכעסו שתקו. כפועל יוצא, שתיקה התפרשה אצלי כסוג של כעס, ולכן אסור לשתוק, צריך כל הזמן לדבר, להסביר, להעיר. לא לשקוט על מנת להסביר במילים כל דבר. בבריחה מתמדת מהשתיקה היא אני מסתרת דרך קבע מאחורי מילים.

מתוך ממצאי המחקר הבנתי שלשתיקות יש כוח. לעתים הן חזקות יותר ממילים. השימוש בשתיקה בכלל ו"בשתיקה רועמת" בפרט מעניק למשתמש בהן כוח ועוצמה שאין להשיגם בשימוש במילים באותן הסיטואציות. השתיקה היא מהות ייחודית ונפרדת ובו-בזמן גם שפה של אותה המהות. היש של הדיבור הוא "יש" בעל כבוד ומשמעות, כמהות בזכות עצמו, אך גם ה"אין" יכול לקבל משמעות וכבוד, כמהות בזכות עצמו. החוסר עצמו הוא המהות שיש לו חיים רבי ערך משל עצמו.

חינוך להוראה מכילה: הערכה של תכנית ההכשרה לסטודנטים להוראה לעבודה עם תלמידים בעלי צרכים מיוחדים הלומדים במסגרת החינוך הרגיל

ד"ר מיכל שני וד"ר אורלי הבל

מכללת לוינסקי לחינוך

המורים הרגילים נתפסים כאנשי מפתח להצלחת מדיניות ההכלה, ולפיכך, עמדתם החיובית כלפי הכלת תלמידים בעלי צרכים מיוחדים בכיתה היא קריטית. עם זאת, מרבית המחקרים שבדקו תפיסות ועמדות של מורים כלפי הכלה של תלמידים בעלי צרכים מיוחדים בכיתות הצביעו על תסכול, פחד, כעס וחוסר ביטחון עצמי שהביעו המורים בכל הקשור ליכולתם לתת מענה לכלל התלמידים בכיתתם.

מטרת מחקר זה הייתה להעריך את המרכיבים של תכנית הכשרה המשלבת לימודי חינוך מיוחד ולימודי חינוך יסודי או על יסודי התורמים לתחושת המסוגלות של בוגריה לשלב ולהכיל תלמידים בעלי צרכים מיוחדים, ומסייעים להם לפתח דרכי הוראה המקדמות שילוב והכלה. **המתודולוגיה** של מחקר הערכה זה התבססה על ראיונות עומק מובנים עם בוגרי התכנית. גישת הניתוח הייתה מונחית נתונים (data-driven).

זוהו שלוש תמות עיקריות המתייחסות לתיאוריה ופרקטיקה של תכנית ההכשרה, תפיסת המסוגלות האישית-מקצועית וההכלה בהקשר הבית ספרי. בעקבות הממצאים הוארו מספר נקודות הקשורות להכשרת הסטודנטים המשלבים בלוינסקי:

1. הלימודים הדיסציפלינריים בתכניות היסודי והעל-יסודי והלימודים בתכנית החינוך המיוחד אינם שזורים זה בזה באופן מספק.
2. ההתנסות המעשית היוותה עבור כולם את הרכיב המשמעותי ביותר בפיתוח המסוגלות האישית.
3. התייחסות הוליסטית לתלמידים הלוקחת בחשבון תפקודים התנהגותיים ורגשיים בנוסף ללימודיים-קוגניטיביים היא קריטית ליכולת ההתמודדות של מורים.
4. עבודה עם הורים ועבודת צוות הם תחומים שיש לתת עליהם את הדגש בהכשרה.

ממחקר זה עולה כי התנסות בהוראה מכילה כבר בתקופת ההכשרה ופיתוח יכולת המשגה וחיבור בין הפרקטיקה לתיאוריה הנם הכרחיים. הידע "על" והידע "איך" ללמד תלמידים בעלי צרכים מיוחדים חשוב, אך לא פחות מכך חיוני שמורה יראה בהכלת תלמידים בעלי צרכים מיוחדים חלק אינטגרלי מתפיסת עולמו ותפקידו ויתנסה בכך בעת הכשרתו.

ניתוח תהליכי הכוונה עצמית במהלך פתרון שאלות מילוליות במתמטיקה

ד"ר מירב צהר-רוזן

מכללת לוינסקי לחינוך

ד"ר ברכה קרמרסקי

אוניברסיטת בר אילן

מטרת המחקר להעריך ולנתח את תהליכי הכוונה העצמית המטה-קוגניטיביים והמטה-רגשיים של תלמידים, וזאת במהלך פתרון שאלות מילוליות במתמטיקה בעקבות שלוש תכניות התערבות ייחודיות: הכוונה הוליסטית (מטה-קוגניטיבית ומטה-רגשית); הכוונה מטה-קוגניטיבית; הכוונה מטה-רגשית וקבוצת ביקורת.

אחד היעדים המרכזיים של משרד החינוך בתקופה האחרונה הוא קידום הלמידה המשמעותית וטיפול לומד בעל הכוונה עצמית בלמידה. במהלך הכוונה העצמית הלומד מציב מטרות, מתכנן, מפקח ומעריך את עבודתו, תוך התייחסות ישירה ומפורשת להיבט המטה-קוגניטיבי ולהיבט המטה-רגשי. עד כה מרבית מחקרי ההתערבות נתנו מענה נפרד לכל אחד ממרכיבי הכוונה העצמית. במחקר הנוכחי פותחה תכנית הוליסטית ייחודית, הנותנת מענה מפורש לשני מרכיבי הכוונה העצמית. התכנית הושוותה לתכניות הכוונה עצמית המתמקדות במרכיב אחד בלבד (מטה-קוגניטיבי/מטה-רגשי) ולקבוצת ביקורת.

במחקר השתתפו 40 נבדקים, תלמידי כיתה ה' אשר חולקו לארבע קבוצות מחקר באופן אקראי. כל אחת מהקבוצות השתתפה בתכנית התערבות שכללה עשרה מפגשים. במפגשים אלה נחשפה כל קבוצה למרכיב הכוונה העצמית הרלוונטי עבורה, תוך פתרון שאלות מילוליות. קבוצת הביקורת נחשפה לאימון אסטרטגי בפתרון שאלות מילוליות.

כדי לנתח את תהליכי הכוונה העצמית בזמן אמת, פתרו התלמידים לאחר ההתערבות שאלה מילולית בקול. תהליכי הכוונה העצמית נותחו הן מבחינת כמות והן מבחינת איכות (יישום תהליכי הכוונה העצמית בכל אחד משלביה). נוסף על כך, רואינו התלמידים בריאיון רפלקטיבי על אודות תכנית ההתערבות.

ממצאי המחקר מצביעים על כך שהלומדים בתכנית ההוליסטית עשו שימוש רב ביותר ואיכותי ביותר בתהליכי הכוונה עצמית. בכל הקבוצות העידו התלמידים על חשיבות תהליכי הכוונה העצמית בתהליך הלמידה שלהם. המחקר מרחיב את חקר הכוונה העצמית בהקשר מתמטי ומציע תכניות יישומיות לתחום זה, תוך זיקה ללמידה המשמעותית וטיפול תפקודי הלומד במאה ה-21.

חווים את הספרות באמצעות האיפדים

ד"ר מירי מילר וד"ר אסתי דורון

מכללת לוינסקי לחינוך

שיטת המחקר - מחקר זה הוא מחקר פעולה שבחן כיצד ניתן להעשיר את החוויה הספרותית ולהעמיק נקודות מבט על אודות פרשנות יצירה מההיבט הספרותי, וכיצד ניתן לפתח אצל המתכשרים להוראה שימוש בדרכים חדשניות להוראת הספרות באמצעות איפדים. במחקר באוסטרליה שבחן כיצד סטודנטים מתכשרים להוראה השתמשו באיפדים, נמצא שהאיפדים תמכו במתכשרים להוראה בארבע דרכים: בפיתוח ובהבנת התוכן והפדגוגיה ובסיוע בתקשורת וארגון. האיפד תרם לפיתוח סביבות למידה ולשיתופיות בלמידה.

אסכולת תגובת הקורא (Reader-Response Criticism) מעמידה את רגשותיו ומחשבותיו של הקורא במרכז תהליך ההוראה – חיבור ליצירה מבעד לפריזמה האישית מסייע ללומד להקנות לה משמעות. מחקרים מראים כי תהליכי הבניית משמעות לטקסט ספרותי מתאפשרים תוך השתהות משותפת של מורה ותלמידים על הטקסט. יש כאלו שאף מרחיבים ומדגישים את חשיבותן של קהילות קוראים פרשניות (interpretive communities) המפתחות קונוונציות משותפות לפרשנות טקסט. שילוב האיפדים בהוראת הספרות מבוסס על מודל ה- Mishra & TPACK, אשר בו מודגשת חשיבות האינטגרציה בין שלושה סוגי ידע: דיסציפלינרי, פדגוגי וטכנולוגי.

מטרת המחקר - נגזרו שאלות משנה שהתייחסו לשימושים שנעשו באיפד בהוראת הספרות, לשינוי בדרכי ההוראה ולהשלכות השימוש באיפדים בתחום הספרות בהכשרת מורים. במחקר השתתפו 14 סטודנטים בקורס חקר ההתנסות שנלמד בצמד ע"י מרצה לספרות ומרצה לשילוב טכנולוגיות בהוראה. הסטודנטים נחשפו לאפליקציות מגוונות והשתמשו באיפדים בהתנסות בשדה.

ממצאי המחקר - הממצאים מלמדים שהאיפדים אפשרו לסטודנטיות להציג חדשנות בהוראת הספרות, שנבעה משימושים באפליקציות שבעזרתן ניתן להנגיש יצירות לתלמיד, להבנות מושגים ורעיונות ספרותיים מרכזיים ביצירה. מיעוט איפדים בכיתה זימן ניהול כיתה אחר. הסטודנטים עבדו בשיתופיות בשלב התכנון והביצוע. נוצרו מודלים שיתופיים של הוראה וניהול כיתה. השימוש באיפד תרם להתפתחות המקצועית של המדריכה הפדגוגית ומרצת תחום הדעת והמטמיעה של התקשוב, והקרין על סגל המכללה.

"לא הכרתי אף שיר": מאפייני רפרטואר שירי חג החנוכה

בגני הילדים כיום – בין שימור לחידוש

מעין אמיר וד"ר עדנה ענבר

מכללת לוינסקי לחינוך

החג הוא מעין צומת דרכים שבו אנו נפגשים באופן חווייתי עם מורשת העבר, ובו בזמן חווים את ההווה וצופים אל העתיד. לצד המחויבות למסירת נכסי התרבות של מסורות העבר לדור הצעיר אנו בוררים אותם ובחרים לשמר את המיטב תוך פינוי מקום ליצירה תרבותית חדשה. מטרת המחקר הייתה לבדוק את היחס בין שימור לחידוש רפרטואר שירי החנוכה במסיבות בגני ילדים.

שיטת המחקר – המחקר נערך במתכונת של חקר מקרים איכותני בשני שלבים:

א. תצפיות פתוחות שנערכו במסיבות חנוכה בארבעה גנים לילדים בטווח הגילים חצי שנה עד חמש באזורים שונים במרכז הארץ.

ב. ראיונות עומק חצי מובנים שנערכו עם ארבע הגננות והמורות למוזיקה העובדות בגנים אלה.

ממצאי המחקר – הממצאים מראים שחלקו של רפרטואר השירים המסורתיים הצטמצם ונדחק לשוליים, ואת מקומו תפסו שירים חדשים, בעלי אופי "עכשווי", קצבי ורועש. מתוך הראיונות נמצא כי קיימת "תעשיית שירי חג" ממוסחרת המייצרת שפע של חומרים מוזיקליים חדשים ולהיטים רגועים שנשכחים מהר.

להערכת המרואיינות, רוב השירים האלה מתאפיינים בטקסטים רדודים, בלחנים פופולריים ובסגנון מזרחי, ראפ וטראנס שהורי הילדים אינם מכירים. עוד עולה כי הגננות שופטות את כישוריה ואת יכולתה של המורה למוזיקה בעיקר על סמך פעולותיה במסיבת החנוכה.

לסיכום, יצירת "מסורת חידושים" הביאה לכדי איבוד המשמעות הבסיסית של החג - שימור המסורת התרבותית ומסירתה מדור לדור. על המחנכים להיות ערים להנחלת המורשת התרבותית-המוזיקלית ולשמירה על הקשר הבין-דורי.

"לא רק מעניין ... – קווים מנחים להוראת הפסיכולוגיה

במסגרת הכשרת מורים

ד"ר מרסלה ליפרמן אטר וד"ר איריס לבנשוס ארליך

מכללת לוינסקי לחינוך

מערכת ההכשרה של עובדי ההוראה עברה תהליך של אקדמיזציה. במסגרתה הפכו הסמינרים למורים למכללות אקדמאיות. בעקבות דוח אריאב שונה המתווה הכללי להכשרת מורים, תוך מתן דגש על אקדמיזציה, חיזוק ההתנסות, פיתוח אינטגרציה בתוך לימודי החינוך וההוראה, ובינם לבין ההתנסות המעשית. במסגרת תהליך האקדמיזציה חלו שינויים במקומם של לימודי החינוך בכלל והפסיכולוגיה בפרט. מחקר זה עוסק בשאלה הנוגעת להוראת הפסיכולוגיה בתהליך ההכשרה נכון להיום ואילו שינויים נדרשים בעתיד, תוך הדגשת הקווים המנחים שצריכים ללוות את הקורסים השונים ואת תפיסת עולמם של המרצים.

לצורך המחקר נערכו ראיונות עם מרצים לפסיכולוגיה במכללה ועם קובעי מדיניות. מתוך הראיונות נבנה מודל בעל שלושה רכיבים: ידע, כלים ואמונות. המודל מתאר את התהליך שבו הידע הפסיכולוגי הרחב מתעצב לכדי קורס בפסיכולוגיה. רכיב הידע כולל ידע מצומצם יחסית ורלוונטי, המתבסס על תפיסת תהליך ההכשרה כנמשכת לאורך כל החיים המקצועיים. מעבר לכך, קיימת חשיבות לשילוב של דוגמאות המתייחסות גם אל הפרט וגם אל המערכות הסובבות אותו. מתוך רכיב הידע נגזר רכיב הפרקטיקה בו יש להתייחס הן לכלים התערבותיים והן לכלי מיפוי ומושם דגש על תהליכי רפלקציה והתייחסות הן לתלמיד והן למורה. שני רכיבים אלו עוברים תהליך של סינון, בו המרצה בוחר את תוכני הקורס בהתאם לאמונות שלו, תוך בחירה מודעת ובשקיפות ללומדים.

המחקר מתייחס גם לתפיסה המקצועית של המרצה לפסיכולוגיה, שצריך לראות את עצמו כאיש חינוך בעל ידע פסיכולוגי ופחות כפסיכולוג המלמד לתואר בחינוך.

המודל המוצע יכול לתרום למרצים המלמדים פסיכולוגיה לגבש תפיסה מקצועית והוליסטית לגבי הקורסים שאותם מלמדים ולבחון את הנחות היסוד שעומדות בבסיס הקורס. המחקר רלוונטי במיוחד בשנה זו שבה על המכללה לבנות תכנית חומש, וכל מתווה הלימודים נפתח לדיון.

חינוך לזהות ותודעה יהודית-ישראלית בתכנית הלימודים "מפתחות" בבית ספר

נאוה צבח וד"ר נורית חמו

מכללת לוינסקי לחינוך

שאלת אופייה של תודעה יהודית-ישראלית בבית-ספר יסודי ממלכתי במגזר היהודי שאוכלוסיית תלמידיו מורכבת משלוש דתות הניעה מחקר המפגיש בין תכנית הלימודים למורשת ישראל "מפתחות" המיועדת לכיתות ב' עד ה' לבין הקשרי החיים בבית-הספר על מורכבותו הרב-תרבותית. השאלה המרכזית היא באיזה אופן מפרשת קבוצת מורות את הפוטנציאל הטמון בתכנית הלימודים "מפתחות" מבחינת הובלת שיח ערכי מגבש תודעה וזהות יהודית-ישראלית. השדות התיאורטיים שנבדקו: רב-תרבותיות המציגה את הגישה הפלורליסטית שמקבלת זהויות חברתיות ותרבותיות שונות ומדגישה נחיצות דיאלוג של כבוד; תכנית לימודים אינטגרטיבית המתאימה את הלמידה לזמן, לסביבה ולתחומי העניין של התלמידים; חינוך יהודי המשלב בין התכנים היהודיים לבין הזיקה הנפשית אליהם; תכנית הלימודים בתרבות ומורשת ישראל המבוססת על המלצות ועדת שנהר המעודדות את הגישה הפלורליסטית להוראת תכנים יהודיים-אוניברסליים והמלצות ועדת קרמניצר המדגישות את ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית; חינוך ערכי המבליט את היהדות כמורשת תרבותית מונחלת וכגיבוש ייחודי של תרבות האדם בעם היהודי; תפיסת הזהות המפרשת את התרגום החינוכי של המורה כפועל-יוצא של תפיסת הזהות שלו.

גישת המחקר - איכותנית-פרשנית שהתבססה על תצפיות, ראיונות עם קבוצת מורות ומסמכי תכנית "מפתחות" במשך שנת לימודים אחת.

ממצאי המחקר העיקריים - הזדהות (identification) המורות כממד רגשי מוביל המשפיע על תלמידיהם באמצעות חוויית למידה עמוקה המשליכה על תודעת הזהות האישית שלהם; הבניית תודעה מושכלת וחיבור בין התכנים היהודיים לאוניברסליים; אשרור (ratification) עולמות התוכן של המורות המרכיבים את זהותן היהודית-ישראלית מתוך הסקלה הנעה בין הזווית החברתית-ערכית לבין הזווית היהודית-דתית; התייחסות לאוכלוסיית היעד ההטרוגנית מבחינת תרבות, דת ואתניות. המחקר חידד את הצורך הקיים בשדה להעמקה בתכנית לימודים בתרבות ומורשת ישראל אשר תהווה גשר בין תרבות העבר למציאות ההווה, תחזק את הזהות האישית והתרבותית של כל תלמיד על פי אורחות החיים הנהוגים בביתו ותשקף את קשת הדעות והעמדות הקיימות בקבוצות השונות בחברה הישראלית.

'אני מאמינה' כחלק מתהליך חיזוק סמכות פדגוגית ובכלל

ד"ר סיגל אופנהיים שחר

מכללת לוינסקי לחינוך

תהליך הכשרה של מורות הלומדות לעבור ממצב של 'לעשות הוראה', 'להיות מורה', הצועד בעקבות 'פדגוגית החותם', שואף לכוון ללמידה המאפשרת למתכשרת להסביר את ה'מדוע' וה'מתי' שמניעים את פעולותיה. תהליך מיטבי כזה תובע התלכדותם של שני צרכים בסיסיים: הראשון מבליט את תפקיד הליווי הפרשני של תהליך ההתנסות והלמידה באמצעות מד"פ. השני מבליט את דרכי היעשותה של מתכשרת למורה באמצעות הבניית "אני מאמינה". כלומר, ביסוס זהות פדגוגית העשויה לסייע לה להעמיד חלופות הולמות, בתוך סיטואציות קונפליקטואליות שנגזרות מטבעה של הפרופסיה.

צרכים אלה מחייבים מחד גיסא את האפשרות שהמד"פ תוכל להנכיח את הזהות הפדגוגית האישית שלה כדי להציג מודל לגבי האופן שבו נגזר ממנה ה'איך' וה'למה' המניעים את פעולותיה כחינוכאית. ומאידך גיסא, לעצב מרחב המאפשר לכל סטודנטית את האפשרות למצוא את 'קולה' האישי ואת הזכאות לבסס אותו, תוך אימון בחשיבה ביקורתית.

כמרצה בקורס 'חקר ההתנסות' וכמדריכה פדגוגית של שנתון א', התמקדתי במהלך תשע"ה בחשיבות פיתוח 'אני מאמינה' תוך הנכחת הזהות האישית שלי כמתבססת על "פדגוגיה פמיניסטית", כזו שנוכחת גם באסטרטגיות ובשיטות ההוראה כמו בתכניה.

הממצאים העולים מניתוח תמטי של 15 ראיונות עומק שהתקיימו עם הסטודנטיות בתום הקורס, משרטטים את האופן שבו התאפשרה להן בסיטואציות שונות התחברות לחוויית כוח, יכולת וזכאות להעמיד חלופה מעשית וקונקרטית נוכח ציפיות סותרות. ממצא זה מסמן את האפשרות שהדרישה לפתח 'אני מאמינה' מקצועי תבעה מהן למצוא את קולן, ואף חיזקה את ההזדהות עימו. בתקווה שה'אני מאמינה' שהחלו לפתח עשויה להגן עליהן מפני שחיקה ולמקם אותן כבעלות ידע ומשאבים התורמים לעיצוב זהות אישית, נוכחת ומשמעותית גם מחוץ להקשר המקצועי.

פילוסופיה בתוך סיפור ילדים

ד"ר סיגל אופנהיים שחר

מכללת לוינסקי לחינוך

ד"ר קרן סדן

אוניברסיטת ניו סקול, ניו יורק

את הספר "איך את יודעת שאני זו אני" כספר לילדים צעירים, כתבתי בשנת 2002 והוא יצא לאור בהוצאת הספרים של ספרית הפועלים. ייחודו, לטענת המבקרים, ביכולתו לדון בסוגיית הזהות והזיהוי העצמי, באופן רך ולא מאיים. אפשר שגם בשל כך אף נבחר לעלות לאתר לוגי ולהיות מוגדר כמסייע לתיווך בסוגיות אלה. במיוחד עבור ילדים בני 4–6.

בהמשך דרכו הפך הספר להיות חלק מתכנית 'פילוסופיה עם ילדים', הפועלת בגני חובה וטרומ חובה, באמצעות ד"ר קרן סדן.

ביום הסגל הנוכחי ד"ר סדן ואני נציג במשותף שלוש אופנויות של חשיבה ופעילות במפגש בין ספר לדיאלוג פילוסופי:

א. האופן שבו ספר מזמין ומאפשר דיון בסוגיות מורכבות. למשל, במקרה זה של זהות וזיהוי עצמי.

ב. אפשרויות השילוב של הסוגיות וההקשר בתוך תכנית הגן. למשל, בהקשר הזה פורים בפרט וסוגיית ההתחפשות, בכלל.

ג. האופן שבו ספר יכול להזמין שאלות שגשגרות בדרך כלל מחוץ לתכנית הגן. למשל, האומנם כל הילדים צריכים/ רוצים להתחפש, ו/ או למה בכלל אנחנו רוצים להתחפש.

נציג בכנס דוגמאות לכל אחת מאופנויות אלה כדי להראות כיצד שילוב פילוסופיה בגן ומפגש בין פילוסופיה וסיפור מכוננים תרבות גנית המזמינה ילדים לחשוב, לתהות ולדון במושגים מורכבים שמאפשרים להם הבנה רחבה, עמוקה וטובה יותר של עצמם, של האחר/ת ושל העולם.

לאור זאת נדגיש את האופן שבו ניתן להפוך פילוסופיה לחלק בלתי נפרד מחיי היום יום בגן, מעבר לשימוש בסיפור, כך שהיא תעשיר את החוויה והחשיבה של הילדים, כמו גם את הדיאלוג שבין הילדים ובין הגננת לילדים.

משתתפים ברשת החברתית-מקצועית "שלובים"

ד"ר סמדר בר-טל

מכללת לוינסקי לחינוך

ד"ר תמי זייפרט

מכללת סמינר הקיבוצים

בשנת 2010 הוחלט במכון מופ"ת להקים רשת חברתית מקצועית למורי-מורים ולכל העוסקים בחינוך בשם "שלובים". ביום סגל חוקר לפני שנה הוצגו ממצאים לגבי פעולות הקבוצות ברשת. השנה העמקנו בחקר הרשת. בכינוס זה נציג את עיקרי הממצאים בנושא אפיון המשתתפים ברשת. רשתות חברתיות מתייחסות למידע מקוון שנוצר על ידי הציבור, בשונה מחומר שנוצר על ידי כותבים מקצועיים, עיתונאים או אמצעי התקשורת. דו"ח Horizon 2014 מצביע על השינוי שיחול בשנים הקרובות בדרך התקשורת בין אנשים. הדו"ח מדגיש את החשיבות שתכניות ההכשרה תכלולנה מיומנות שימוש ברשת החברתית לצורכי הוראה כדי שאנשי חינוך יכירו מיומנויות חיוניות ליישום הרשת בתהליכי למידה חברתיים. בתום ארבע שנות פעילות של הרשת "שלובים" ערכנו מחקר. מטרתו הייתה לבדוק, לתאר ולאפיין את קהילת 2500 המשתתפים ברשת, הסיבות להצטרפותם לרשת מקצועית בנושא חינוך, דפוסי ההשתתפות של החברים ברשת, הגורמים התומכים והבולמים את ההשתתפות לאורך זמן, ההתלכדות ובנייה של קהילה מקוונת המקדמת התפתחות וזהות מקצועית של מורי-מורים, מורים ואנשי חינוך.

שיטת המחקר - מבוססת על שילוב הגישות האיכותנית-פנומנולוגית והכמותית. הנתונים נאספו באמצעות ראיונות עומק פתוחים וחצי מובנים, בקבוצות מיקוד, שאלון סקר למשתתפים וניתוח נתונים כמותיים של על פעילות החברים.

ממצאים - מניתוח הממצאים עולים מספר רב של מניעים פנימיים וחיצונים המשפיעים על ההצטרפות לרשת, אך גם גורמים בולמים, כמו: אוריינות טכנולוגית נמוכה, היעדר זמן, היעדר פניות נפשית, מיצוב אקדמי ועוד, הבולמים את המשך ההשתתפות. מנגד, נמצאו גורמים התומכים את המשך ההשתתפות ומקנים תרומה משמעותית לפיתוח הזהות המקצועית ולרכישת ידע מקצועי. ממצא מעניין הוא חשיבותם של האורבנים בתמיכה ובהעצמת הפעילות ברשת. תרומתו של המחקר הובילה להבנת מאפיינים ודפוסי שימוש שונים של משתתפים ברשת "שלובים" כסביבה של מדיה חברתית תומכת ומלווה במערכת החינוך בישראל בכלל ובמערכת הכשרת המורים בפרט.

המניעים לבחירה בתפקיד ובהכשרה המקצועית,

המסוגלות העצמית ושביעות הרצון בעבודה בקרב גננות וסייעות בגנים הפרטיים

ד"ר עינת סקרה אטר

מכללת לוינסקי לחינוך

המניעים לבחירה במקצוע ההוראה, המסוגלות העצמית המקצועית והקשר שלהם לשביעות הרצון בעבודה נחקרה רבות בספרות בנוגע לגננות ומורות שעברו הכשרה מקצועית פורמלית, אולם היבטים אלו לא נחקרו לגבי אנשי חינוך וטיפול שלא עברו הכשרה מעין זו. השינויים שחלו משנת תשע"ה בחוק חינוך חובה חננו לבני 3–4 המחייבים את גני טרום-טרום חובה לקלוט אליהם ילדים מגיל שלוש ומעלה עשויים להשפיע על היקף העבודה ואיכותה של גננות וסייעות בגנים פרטיים בגיל הרך, שלא נדרשו להכשרה מקצועית פורמלית עד כה.

מטרות המחקר הנוכחי היו אלה:

1. אפיון המניעים לבחירתן של גננות וסייעות בגיל הרך במקצוע ובמסלול ההכשרה המקצועי.
 2. בדיקת תרומתם של מניעים אלו ושל המסוגלות המקצועית לשביעות הרצון מהיבטים שונים של התפקיד.
 3. בחינת הקשרים בין מאפיינים אישיים (וותק ותפקיד) לבין המניעים, המסוגלות ושביעות הרצון.
- לצורך המחקר חובר שאלון הבוחן את ההיבטים הנ"ל, והוא ניתן ל-70 סייעות וגננות בגנים פרטיים לילדים בני 0–3, המצויות במסלול להכשרה מקצועית כגננות בגנים פרטיים בגיל הרך.
- בהרצאה יוצגו ממצאי המחקר בזיקה למטרות. ממצאי המחקר יאפשרו לפתח תכניות הכשרה ספציפיות לאוכלוסיית הגננות והסייעות בגנים הפרטיים שיתרמו להתפתחותן המקצועית ולשביעות הרצון מעבודתן.

זיכרון עבודה ורגשות - הילכו יחדיו בלתי אם נועדו? מתאוריה למעשה

ד"ר ענת בודניוק-בוץ

מכללת לוינסקי לחינוך

זיכרון העבודה (Working memory) הוא מערכת מוגבלת במשאבים ובאמצעי אחסון, שמעבדת את הפעילות הקוגניטיבית השוטפת של תגובות האדם. מחקרים מתארים את מערכת זיכרון העבודה כמערכת בעלת מבנה רב-רכיבי המכילה לפחות ארבע מרכיבים המבצעים בנפרד פעילויות ספציפיות. המנהל, שמקצה משאבי קשב לצורך עיבוד מידע ומתאם בין המערכות; לולאה פונולוגית, שמעבדת אינפורמציה מילולית וקולית; לוח ויזואלי – מרחבי - שמעבד אינפורמציה ויזואלית ומרחבית; אזור חיץ לאפיזודות - שהוא ממשק בין הזיכרון ארוך הטווח לזיכרון העבודה.

התפתחות המודל בשנים האחרונות הובילה לביצוע המחקר הנוכחי שמטרתו לבחון את קיומו של רכיב משמעותי נוסף והוא הרגש: האם הוא מהווה רכיב נפרד או כחלק מהרכיבים הקיימים במודל והאם מידת ויסות העומס הרגשי והקוגניטיבי משפיע על הביצוע.

המחקר כלל 120 סטודנטיות ממכללה במרכז הארץ שפעלו מול תוכנת מחשב ייחודית שנבנתה לצורכי המחקר.

ממצאי המחקר מעידים כי שילוב מידע בעל מטען רגשי ויזואלי או מילולי, יפגע ביעילות הזכירה, בהשוואה למטלות ללא מטען רגשי. מכאן שהרגש מהווה תת-רכיב בתוך המערכות הקיימות במודל. כמו כן, הימצאותו של הרגש כתת-רכיב בתוך המערכות הקיימות מתקיימת גם בדרגות עומס שונות. ממצא נוסף העיד כי הרגש הויזואלי הוא רגשי איטי יותר, בהשוואה לרגש המילולי.

ניתן לחלק את תרומתו של המחקר למספר היבטים: מבחינה מחקרית, הוא מהווה פתח להמשך בדיקת התחום בקרב אוכלוסיות מיוחדות (ליקויי למידה, הפרעות התנהגות, הפרעות רגשיות, קשב ועוד). מבחינה תאורטית, יצירת מודל רחב של זיכרון עבודה, אשר משולבים בו היבטים רגשיים, ומבחינה יישומית, פותר את בעיית הכללת היתר באבחון זיכרון העבודה, ובכך גם משפר את כלי המדידה והשימוש באסטרטגיות יעילות המערבות רגש כדרך טיפולית מועדפת.

Mapping intercultural competences in two music teacher programmes in Israel and Finland

Claudia Gluschankof (Ph.D.)

מכללת לוינסקי לחינוך

Laura Miettinen (MA & MMus), & Heidi Westerlund (Ph.D.)

Sibelius Academy of the University of the Arts, Helsinki

Sidsel Karlsen (Ph.D.)

Department of Fine Arts and Computer Science,
Hedmark University College, Norway

Societies worldwide are becoming more aware of the educational challenges that come with increased cultural diversity derived from ethnic, linguistic, religious, socioeconomic and educational differences and their intersections. In many countries, teacher education programmes are expected to prepare teachers for this reality and develop their intercultural competences. Music teacher education programs find themselves dealing tacitly or explicitly with these issues.

This study maps the intercultural competences that are required of music teacher educators and that are provided in the music education programmes at two higher music education institutions in Israel and Finland. This presentation will relate to our first research question: how do music teacher educators at the Levinsky College of Education in Tel Aviv and the Sibelius Academy of the University of the Arts Helsinki articulate their own intercultural competences, that is, what kinds of 'knowledge, skills and attitudes' , do they need in their work?

The study is a qualitative, multi-site instrumental case study where intercultural music teacher education is explored at two particular sites in two

different countries, employing a strategy of 'compatibility that does not require comparability' between the institutions. The data consists of 11 focus group interviews with music teacher educators conducted by a multinational research team.

The data was analysed abductively, using content analysis as a method, referring to the framework for intercultural teaching competences.

Findings show that the participants' intercultural attitudes included openness, tolerance, acceptance, empathy and mutual respect. Skills they considered as central were communication skills, awareness of similarities and differences in cultural backgrounds and learning styles of students, and sensitivity to the experiences of others. Cultural responsiveness implied dealing with religious restrictions regarding musical repertoire, practices and communication aspects.

Based on the findings, there is a need for a more holistic understanding of intercultural competences in music teacher education as well as how our institutions produce power. There is also a need for teachers in the programmes for creating 'knowledge communities' to collaborate and discuss among each other towards addressing intercultural issues.

הוראת השואה בגן הילדים: נושא שנוי במחלוקת בקרב גננות

ד"ר קלודי טל

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרת המחקר המוצג בכנס זה הייתה להתוודע לעמדות של גננות בישראל לגבי נחיצותה והתאמתה של הוראת השואה בגני הילדים ולאופן שבו הן מנמקות את עמדותיהן. המחקר נערך בשנים תשע"ד-תשע"ה. בשנת תשע"ד נערך פיילוט ראשוני בקרב 23 גננות ומורות לכיתות א'-ב' שהיו בזמן השתתפותן בו, סטודנטיות לתואר שני בחינוך לגיל הרך. בשנת תשע"ה נערך סקר אינטרנטי בקרב 106 גננות. הסקר בשני המקרים כלל שאלות שמתמקדות במידת ההסכמה עם השינוי במדיניות משרד החינוך לחייב תכנית להוראת השואה כבר מגיל הגן, הנמקות לעמדה זו ובקשה לציין מהם ספרי הילדים שגננות נוהגות לקרוא לילדים ביום השואה.

ממצאי המחקר – במחקר הפיילוט וגם בסקר עצמו נחשף שהוראת השואה הוא נושא שנוי במחלוקת בקרב הגננות. אף שבסקר התגלה שיותר גננות מצדדות בהוראת נושא השואה כבר מגיל הגן (47%) מאשר מתנגדות להוראתו באופן נחרץ (33%), כ-20% מתוך הגננות מתלבטות לגבי הנושא. עם הנמקות הגננות להוראת הנושא או להימנעות מהוראתו עלו מצד אחד הנמקות "לאומיות", דהיינו הוראת השואה עשויה לחזק את הזהות ואת החוסן הלאומיים. הנמקות נוספות התמקדו בסוג של "כורח" ללמד את הנושא בשל החשיפה הבלתי נמנעת של הילדים לצפירה שנהוגה ביום זה ולאמצעי התקשורת.

עלו גם הנמקות שקשורות לגיל הילדים – הן ביחס לשלילה המוחלטת של התמקדות בהוראת השואה בגיל הגן (הילדים צעירים מדיי כדי להבין) או לגבי קבלת החלטות לגבי תת-גילים שלדעת המשיבות אפשר כבר ללמד את הנושא (למשל: ילדים בגן חובה יכולים להבין טוב יותר את השואה מאשר ילדים בגן טרום חובה).

ממצאי מחקר זה הובילו הן לחשיבה על צורך במדיניות ברורה שמנחה על הימנעות מהוראה מכוונת של נושא השואה בגנים והן להצעה לערוך מחקרי המשך: לבדוק עמדות של הורים לגבי הוראת השואה בגיל הגן ופילוח של עמדות הגננות והורי הילדים לפי זרם החינוך (ממלכתי לעומת ממלכתי-דתי).

מוזיקולוגיה וחינוך מוזיקלי באחדות הרמונית:

חקר היצירות הפדגוגיות של קלוד דביסי

ד"ר רבקה אלקושי וד"ר יפעת שוחט

מכללת לוינסקי לחינוך

תחום המוזיקולוגיה כמדע תיאורטי-רפלקסיבי שונה לכאורה מתחום החינוך המוזיקלי העוסק בראש ובראשונה בשיפור הפרקטיקה החינוכית (Reflecting as opposed to doing). זאת משום שהמוזיקולוגיה עוסקת בחקר היבטים היסטוריים, תרבותיים, תאורטיים ואנליטיים ואילו "...כל מחקר בחינוך מוזיקלי עוסק בסופו של דבר בשיפור הוראה ולמידה, ותיאוריות חינוכיות צריכות לשרת את הפרקטיקה החינוכית". אולם המחקר הנוכחי מוכיח כי שני תחומי הדעת, מוזיקולוגיה וחינוך מוזיקלי, קשורים זה בזה באחדות הרמונית, זאת דרך חקירת היצירות הפדגוגיות של המלחין הצרפתי הנודע קלוד דביסי.

המחקר כלל שני חלקים:

א. חקירה היסטורית אנליטית שהתמקדה ביצירות ה"חינוכיות" מאת קלוד דביסי, כלומר יצירות שהולחנו על-ידי הקומפוזיטור "המוען" עבור קהל מאזינים צעיר. חקירה זו מציגה את המלחין כתלמיד וכמורה המונחה על-ידי חשיבה פדגוגית בעבודת ההלחנה.

ב. מחקר פנומנולוגי-פסיכולוגי שהתמקד בקוגניציה המוזיקלית של נבדקים המאזינים ליצירות ה"חינוכיות" מאת קלוד דביסי.

הממצאים מבוססים על תגובות אודיו - גראפיות ומילוליות של "הנמענים" הצעירים הנחשפים למוסיקה שהולחנה עבורם. המחקר המשותף מציג את הפוטנציאל החינוכי הטמון באיחוד שני תחומי הדעת, מוזיקולוגיה וחינוך המוזיקלי, בהבניית ידע בתיאוריה ובמעשה.

Photovoice כחלק מפרקטיקה של העצמה אישית וחברתית

ד"ר רבקה הלל לביאן

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרת המחקר - לבדוק מה קורה כאשר נותנים מצלמות לקבוצת נוער בסיכון ככלי המאפשר להם לחקור את סביבתם ולייצגה כחלק מפרויקט של העצמה אישית וחברתית.

Photovoice מתייחס לפרקטיקה של מתן מצלמות לחברי קבוצה כדי לחקור את סביבתם ולייצגן במטרה לפעול לשינוי כחלק מפרקטיקה של העצמה אישית וחברתית. פרקטיקה זו מתבססת על מחקרים ששמים דגש על תהליך ההעצמה שיכול לצמוח רק מתוך הקהילות עצמן. וכן על התאוריה הפמיניסטית הטוענת בין היתר כי ידע נבנה דרך יחסים חברתיים.

שיטת המחקר היא איכותנית פמיניסטית מסוג מחקר פעולה משתף. כלי המחקר היו צילומים, תיעוד שיחות, יומן חוקר ושיח בקבוצת פייסבוק סגורה לקבוצה.

אוקולוסיית המחקר כללה שבעה בני נוער שהשתתפו בסדנת צילום שבועית בת חצי שנה שהנחיתי בהתנדבות במקלט של עמותת "עלם" במרכז הארץ. כלי המחקר נותחו ניתוח תוכן הוליסטי כדי להשמיע את קולו של כל אחד מהמשתתפים. כמו כן, נערך ניתוח תוכן רחבי להוצאת תמות משותפות.

ממצאים - מהממצאים עולה כי הצילום איפשר שיח פתוח על נושאים המשתקפים בדימויים הצילומיים ובמשמעותם הסימבולית עבורם. בין היתר עלו נושאים, כמו: תיוג, סטיגמות, אינטימיות, זהות מינית. נוצרה הזדמנות לקשר בלתי אמצעי ולהמחשת חוויית הנראות, וכן לאינטראקציה עם הסביבה ומעורבות חברתית של הנערים במרחב שסביב המקלט.

התמודדות גננות עם מצבים של הפעלת סמכות

ד"ר רונית רמר ופרופ' יצחק גילת

מכללת לוינסקי לחינוך

העיסוק המחקרי והשיח הציבורי-חינוכי בתחום הסמכות מתמקד בעיקר במורים ובהורים, והוא פסח עד כה על גננות. חקר ההיבט הניהולי בתפקידה של הגננת, אשר התפתח בשנים האחרונות, העלה למודעות גם את ההתמודדות של גננות במצבים הדורשים הפעלת סמכות. מחקר החלוץ הנוכחי התמקד בתופעה של סמכות גננות, והוא ביקש לגלות את הממדים השונים המרכיבים תופעה זו, כפי שהם באים לידי ביטוי בחוויות של גננות מעבודתן היומיומית.

המחקר שילב גישה איכותנית וגישה כמותית. בשלב הראשון זוהו ההיבטים השונים של סמכות, אשר עלו בניתוח איכותני, ובשלב השני נערך מיפוי סטטיסטי של ההיבטים הללו. משתתפות המחקר היו 64 גננות העובדות בכל טווח הגילים של החינוך הקדם יסודי, שהשתתפו בהשתלמות מקצועית בנושא סמכות הגננת.

הנתונים כללו עבודות גמר של הגננות, ובהן הן התבקשו לתאר אירוע שהתרחש בעבודתן שבו פעלו באופן סמכותי מול הורים, ילדים או צוות חינוכי. נוסף על כך, הן התבקשו לתאר מה היו התובנות שרכשו מן ההתמודדות באותו אירוע.

התוצאות הראו שגננות נדרשות להתמודד עם אירועים מורכבים ומאתגרים של הפעלת סמכות, חלקם מצבי מעוררי דחק, במיוחד מול הורים. המצבים העיקריים בהם נדרשת הפעלת סמכות הם מצבים בהם הסמכות המקצועית שלהן לא מתקבלת או מעוררת.

הגננות מיישמות מגוון אסטרטגיות כדי להפעיל בהצלחה את סמכותן, כגון גיוס משאבים אישיים (למשל, נחישות), גיוס משאבים חיצוניים (למשל, פנייה לשירותים חינוכיים חיצוניים), גיוס ידע ניהולי (למשל, התבוננות מערכתית).

הממצאים מעידים על הצורך לצייד את הגננות בכלים להתמודד עם הפעלה של סמכות ומזמינים מחקר נוסף שירחיב ויעמיק את הידע בתחום חשוב שלא זכה עד כה לתשומת לב מספיקה.

"אמילי דיקנסון, המשתה של אפלטון ואידיאל האהבה"
"Love - thou art high": Dickinson, The Symposium
and the Ideal of Love

רחל קואסטל

מכללת לוינסקי לחינוך

In "I died for beauty, but was scarce", Dickinson envisions a postmortem conversation with "One who died for Truth", possibly referring to Socrates and the famous tale of his execution. This speculation is not farfetched, as already at fourteen she playfully wrote to Abiah Root, "you may then be Plato, and I will be Socrates." Additionally, the imaginary companion/corpse confirms to the poet that "Beauty" and "Truth" - "are One", which is a critical assertion in Plato's "The Symposium". More importantly, this interweaving of poetry ("Beauty") and philosophy/wisdom ("Truth") well describes the poet herself, whose status as a great thinker has lately received further reinforcement. "The Symposium", on its part, often diverges from the clean language of philosophical reasoning towards a more richly poetic language, also destabilizing the boundaries between philosophy and literature.

Reading a selection of Dickinson's poems as a philosophy, this paper will explore the parallels and contrasts between Dickinson's conception of the ideal of love and that presented in "The Symposium". Most profoundly, both Plato and Dickinson, as a kind of modern Diotima, agree that love, or erotic love in the Platonic terminology, is a vehicle to the sacred. That love, above all, is the experience that opens our life to the divine.

For Plato, at least on the level of philosophical interpretation, Eros is bound up with philosophy, with the life of reasoning, as its ultimate manifestation. Although for Dickinson also God and Truth equal Love, with Love being the earthly expression of God and Truth, its full and ultimate essence remains beyond our grasp. Furthermore, Dickinson not only addresses the questions of what is love and why and how one should attempt it, but also and more radically, why we must die, and "what's love got to do with it".

"המדרשה למחנכים מוסיקליים" –

מבט תלת-ממדי על עשרים השנים הראשונות (1965-1945)

שרית טאובר

מכללת לוינסקי לחינוך

"המדרשה למחנכים מוסיקליים", שנוסדה בתל-אביב בשנת 1945 על ידי ליאו קסטנברג (1882-1962) ועמנואל עמירן (1909-1993), היא המוסד היחיד להכשרת מורים למוסיקה בארץ הממשיך להתקיים עד ימינו בשמו הנוכחי: "הפקולטה לחינוך מוזיקלי" שבמכללת לוינסקי. למרות חשיבותו ומרכזיותו של המוסד, טרם נערכה עבודת מחקר מקיפה על אודותיו.

המחקר זה הוא חקר-מקרה היסטורי המיישם את הגישה האקולוגית של קרמין בחקר ההיסטוריה של מוסדות חינוך. מבעד לזווית ראייה זו, מוסדות חינוך נתפסים כחלק מתחום רחב יותר של היסטוריה חברתית-תרבותית כאשר זיקתם ההדדית לחברה ולתרבות משתנה על רצף הזמן וזורה אור על שניהם. מתוך נקודת מבט זו המחקר בוחן שלושה ממדים מחיי המוסד: הממד האידיאולוגי, הממד הקוריקולרי והממד המתודי-דידקטי.

ממצאי המחקר מצביעים כי האידיאולוגיה של המדרשה מתבססת על שתי תפיסות: הראשונה מתחום הפדגוגיה של האמנות - "החינוך המוסיקלי החדש", והשנייה מתחום הלאומיות - האידיאולוגיה הציונית והתגלמותה בבניית התרבות העברית החדשה. רעיונות "החינוך המוסיקלי החדש" הושפעו מהאידיאולוגיה הציונית והותאמו למציאות הארצישראלית. אידיאולוגית המדרשה אשר הושפעה ממשנתו של אברהם צבי אידלסון (1882-1938), חלוץ המחקר של המוסיקה היהודית, באה לידי ביטוי בתכנית לימודים ייחודית לזמן ולמקום: התכנית כללה את לימוד טעמי המקרא האשכנזיים והספרדיים ואף מרכיבים מתוך התרבות העברית החדשה, כמו השיר הארץ-ישראלי ודגש על לימוד מודוסים כחלק מהמצלול העברי החדש. בתחום המתודי-דידקטי הודגשו רעיונות "החינוך המוסיקלי החדש" שהתגלמו בהוראה חווייתית ופעלתנית.

מחקר זה, אשר מראה כיצד הכשרת המורה למוסיקה שיקפה אידיאולוגיות מרכזיות של החברה הישראלית וסוכני התרבות שלה, יכול להוות בסיס למחקר מקיף הבוחן את הכשרת המורים למוסיקה בזיקה לאידיאולוגיות המשתנות ולתהליכי השינוי שחלו בזרות הקולקטיבית הישראלית. כמו כן, המחקר מזמין לבחון בראייה חדשה קורסים שעדיין נלמדים במוסד.

פיתוח יחידת לימוד בהבעה עברית על פי מודל פדגוגי

לפיתוח התנהגות מנהיגותית

תומר בוזמן ופרופ' עירית קופפרברג

מכללת לוינסקי לחינוך

העבודה מציגה יחידת לימוד משמעותית לכתיבה טיעונית-שכנועית לבתי הספר התיכוניים. היחידה הולמת את תכנית הלימודים בעברית ובנויה על פי עקרונות מודל פדגוגי לפיתוח התנהגות מנהיגותית ומיומנויות עבודה וחשיבה, העצמה אישית ומודעות חברתית.

ההתנהגות המנהיגותית כוללת אוסף מיומנויות המתבטאות במצבים של הוראה ולמידה שיטתיות, מכוונות, שאינן אקראיות, המבוקרות על ידי המורה והמתבטאות בשדות התנסות בבית הספר ומחוצה לו. פיתוח מיומנויות אלה מוביל להתפתחות הפרט ולהעצמתו, החל במישור האישי ובהנהגת חייו וכלה בהובלת אחרים. היחידה מזמנת פיתוח התנהגות מנהיגותית על ידי התנסויות לימודיות בתחום ההבעה העברית באמצעות מיומנויות שפה, בחינת ערכים ותהליכים אישיים. מטרת המשנה של התכנית הן העצמת מקומו של המורה לעברית והפיכת לימודי העברית לרלוונטיים לחיי התלמיד.

במרכז היחידה עומדת כתיבת טקסט על אודות גיבור. הגיבור הוא דמות מופת בעיני התלמיד אשר ראוייה בעיניו לזכות בהוקרה על תרומה לחברה. התהליך מדורג וכולל מטלות כתיבה מודולריות. כל מטלה ניתנת בסופו של שיעור העוסק בהיבט מסוים בתהליך: קריאת טקסטים ורכישת תשתיות ידע, כתיבת הטיעון, הקול האישי בכתיבה, בקרת הכתיבה, משוב והערכה והבעה בעל-פה. אופן הלמידה מגוון וכולל עבודה אישית וקבוצתית, חקר, הוראה פרונטלית ולמידת עמיתים.

מבחינת התוצרים – התהליך הוביל לכתיבת מאמר סופי. אשר למיומנויות של התנהגות מנהיגותית – התלמיד ערך בירור ערכי, נדרש לעמוד ביעדים, מיצב את מקומו בקבוצה ועבר תהליך רפלקטיבי. היחידה הציעה למידה מתוך משמעות, חדווה ויצירתיות. בעבור התלמידים הייתה זו למידה פעילה, שהתבססה על תהליכי חקר ולמידת עמיתים. היא אפשרה כתיבה בנושא רלוונטי למטרה אותנטית ותוך פנייה לנמען אמיתי. גם תפקיד המורה פה שונה בתכלית מתפקידו בהוראה הקלאסית: המורה עבר מן החזית לרקע וניהל דיאלוג עם תלמידיו. דיאלוג זה מבטא את היחסים היותר שוויוניים האמורים להתרחש בין מורים לתלמידים.

מעבר בין-שנתונים: עמדות כלפי עקרונות קונסטרוקטיביסטיים-הומניסטיים בקרב סטודנטים הלומדים בשנתם הראשונה והשנייה בתכנית לבית הספר היסודי במכללת לוינסקי לחינוך

ד"ר תמי ראובני וד"ר מיכאלה כדורי-שלזק

מכללת לוינסקי לחינוך

הערה: למחקר שותפים ד"ר אריאל שריד וד"ר איילה שעשוע, ששימשו מדריכים פדגוגיים בשנתון א' בתכנית יסודי במכללת לוינסקי לחינוך.

המחקר התבסס על התאוריות המרכזיות של רוג'רס, פיאז'ה וויגוצקי, שלפיהן על אנשי חינוך והוראה להתייחס ללומד כאל אדם שלם בעל צרכים, קשיים ויכולות, ומתוך היכרות זו לסייע לו להיות אוטונומי ויזם. מכאן שתפקיד המורה להתאים את הלמידה להקשר ולצרכים המתפתחים של הלומדים ולזהות בכל לומד את הפוטנציאל להתפתח וללמוד. תהליך הלמידה מתרחש כחלק מתפיסה אקולוגית, לפיה קיימת תלות הדדית בין האדם המתפתח לסביבתו שמשפיעה על הפרט ועל קהילת הלמידה.

מטרת המחקר הייתה לבחון את תפיסותיהם של סטודנטים משנתונים א' ו-ב' בנוגע ליישום עקרונות קונסטרוקטיביים-הומניסטיים בהוראה וכיצד עקרונות אלו באים לידי ביטוי במתכונת ההוראה (הוראת הילד האחד והוראה בקבוצה קטנה).

נעשה שילוב בין מתודולוגיה איכותנית לבין מתודולוגיה כמותית בשיטה זו: בשתי נקודות זמן הועבר שאלון עמדות לכלל הסטודנטים שכלל 17 היגדים ונבחן על פני סולם של 1 (לא מסכים) ל-4 (מסכים במידה רבה מאד). במקביל רואיינו שמונה סטודנטיות להוראה (ניתוח הראיונות טרם הסתיים, ולכן נתייחס למתודולוגיה הכמותית בלבד).

בעקבות ניתוח גורמים, התקבלו שלוש קבוצות מובחנות: מתכונת הוראה, תפקיד/אחריות על הלמידה והתאמות (פרסונליזציה). נמצא כי למתכונת ההוראה השפעה על עמדות סטודנטים כלפי העקרונות ההומניסטיים-קונסטרוקטיביסטיים. בשנה א' נמצא כי ישנה נכונות גבוהה יותר ליישם עקרונות אלו מאשר בשנה ב'. עם זאת, ממצאים שהתקבלו לאחר ניתוח הקבוצות האחרות מציגים תמונה מורכבת יותר: בשנה ב' הסטודנטים מראים נכונות רבה יותר "להעביר" יותר אחריות ללמידה לידי תלמידיהם. בנוגע להתאמת ההוראה לשונות בין התלמידים ולנקודות החוזק שלהם, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין שני השנתונים.

ניתן להסיק כי קיימת אצל הסטודנטים מודעות לחשיבות העקרונות ההומניסטיים-קונסטרוקטיביסטיים, כאשר קיים קושי ליישם, במיוחד בשנתון ב'. הידוק הקשרים בין הקורסים התאורטיים להתנסות ומיקוד בהמשגה של העקרונות הללו עשויים לסייע לסטודנטים להבין וליישם בהוראה את אותם עקרונות בשנתון ב'.

שיח אינטראקטיבי של ילדים בני 4-5

בעת משחק בחפצים נטולי זהות משחקית מוגדרת

תמר קוטליצקי ופרופ' עירית קופפרברג

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרת המחקר הייתה לבחון את מאפייני השיח בין ילדים בני 4-5 בעת משחק בחפצים נטולי זהות משחקית מוגדרת.

שאלת המחקר הייתה מה הם מאפייני השיח של ילדים בני 4-5 כשהם משחקים בחפצים נטולי זהות משחקית מוגדרת. איסוף הנתונים התבצע באמצעות צילום בווידאו ותכתוב של 30 אינטראקציות. מצלמת וידיאו הוצבה ב"מרכז הדמיון" ליד השטיח ובאמצעותה הוסרטו אירועי השיח שבין ילדים בזמן שהם משחקים באופן טבעי ומרצונם החופשי בלבד.

ניתוח הנתונים נערך בשני שלבים:

בשלב הראשון נותחו הנתונים באמצעות חקר השיחה – שיטת מחקר מכוונת נתונים המדגישה את חשיבות חקר הרצף של תורי הדיבור בשיח. לאחר מכן חולקו תורי הדיבור למבעים וחושבה השכיחות של מבעים שהפיקו סוגות שיח שונות.

ממצאים - ממצאי המחקר העלו שלושה מאפיינים בולטים בשיח הילדים בעת המשחק בחפצים נטולי זהות משחקית קונקרטי: מאפיין ראשון מראה שמבעים של שיח דמיוני הופקו בשכיחות גבוהה בהשוואה לסוגות שיח ילדים אחרות (98%). מאפיין שני הצביע על שלוש תת סוגות בשיח דמיוני: שיח בתוך המשחק (76%), שיח מטא-משחקי ושיח מחוץ למשחק. המאפיין השלישי חשף גיוון רעיוני בתוכני המשחק 30% הילדים המציאו מכוונת שונות.

תרומת מחקר זה בכך שהוא שופך אור על החשיבות שבארגון מרחב מפתח דמיון ומאפשר הבעה אישית מעולמם של הילדים ללא צעצועים בעלי זהות משחקית מוגדרת.

ת ק צ י ר י ם
מתוך הרב-השיח

כיצד ניתן לעבור אצל גננות מלמידה נרכשת בנושאי מדעים ללמידה חוקרת?

ד"ר אדרת סולומון

מכללת לוינסקי לחינוך

במסגרת קורס להשלמת תואר של גננות ננקטה שיטה קונסטרוקטיביסטית בהוראת מדעים על מנת להנחות סטודנטיות ללמידת חקר בגן, ע"י יצירת פינת מדעים שבה יוכלו ילדים לבצע מחקר משלהם. תחילה התבקשו הסטודנטיות לאסוף שאלות של ילדים בגנים שבהם הן עובדות ולספר על כך במליאה. לדוגמה, ילדים שאלו מהו מגנט וכיצד הוא נדבק למקרר, או התעניינו בתפקידם של כלי תחבורה כבדים. לאחר מכן כל סטודנטית בחרה שאלה שבה תתמקד בגן, ויצרה כמענה לשאלה מערך הכולל פינת חקר שבה ילדים יוכלו לחקור את הנושא ואף לתעד את תוצאותיהם. הסטודנטיות צילמו את הפינות ותיעדו את הפעילות בגן.

במהלך הקורס סטודנטיות הציגו במליאה מצגות המתארות פינות שהקימו, וגם בחנו פינות חקר מגנים אחרים. התקיימו דיונים מודרכים שבהם התבקשו לנסח מהם הקריטריונים ליצירת פינה המעודדת חקר, וכיצד ניתן ליישם בפועל.

כיוונים שעלו הם נגישות, מתן עצמאות, גירוי סקרנות ועוד. ניתנו דוגמאות לתיעוד עצמי של תוצאות מחקר ע"י הילדים, שיושמו בפינות שהסטודנטיות יצרו.

בסיום הקורס הסטודנטיות הגישו עבודה רפלקטיבית ובה סקרו את תהליך יצירת הפינה ותהליכים שונים שקרו בגן בעקבותיה, כולל השפעות בתחום היחסים החברתיים, מוטוריקה ועוד. דווח על שאילת שאלות והעלאת השערות בין ילדים לבין חבריהם, הוראת עמיתים בין הילדים, שיתוף פעולה ועזרה לזולת.

רבות מהסטודנטיות דווחו שחוו מהפך בתפיסתן את נושא המדעים בגן, ובתפיסתן את הילדים כחוקרים.

סביבת למידה המבוססת על מערכת דיגיטלית דינאמית ככלי ליצירת צורך במבנה ידע חדש

אנטולי קורפוטוב

מכללת לוינסקי לחינוך

ההזדהות עם פרדיגמה קונסטרוקטיביסטית בהוראת המתמטיקה דורשת מהמרצה לבחון ולבחור מודלי ההוראה שיתמכו בלמידה קונסטרוקטיביסטית של הלומדים. כדי לעמוד במשימה זו אני משתמש בעבודה המעשית שלי כמרצה, בין היתר, במסגרת תיאורטית-מתודולוגית "הפשטה בהקשר" (Abstraction in context). מסגרת זו רואה את למידת המתמטיקה כתהליך היררכי של הבניות של אלמנטים ידע החדשים ללומד. התהליך כולל שלושה שלבים בסדר כרונולוגי: היווצרות (או יצירת) הצורך (אפיסטמולוגי) במבנה ידע חדש, הבניה של מבנה ידע חדש וגיבוש של מבנה חדש שנבנה.

בעבודה המעשית שלי בשנים הקודמות (למשל, בקורס לגאומטריה אוקלידית לסטודנטים מתמחים במתמטיקה על יסודי, שנתון א) נתקלתי במצב שלא נוצר צורך במבנה ידע חדש. מדובר כאן על למידת הנושא בניות אפלטוניות (בניות בעזרת סרל חד-צדדי ללא שנתון ומחוגה). זיהוי התופעה נעשה עלי ידי תצפיות על ההתנהגות הלומדים.

המסקנה האינטואיטיבית שלי היא שהתנהגות הסטודנטים הייתה בעיקר ריטואלית ולא אקספלורטיבית, דבר המצביע בין היתר על חוסר הצורך במבנה ידע חדש הנלמד בקורס.

השנה החלטתי לשנות דרמטית את עיצוב הקורס ולהשתמש במערכת דיגיטלית דינאמית בתוך סביבת הלמידה של הסטודנטים. איסוף הנתונים (הכולל עבודות הסטודנטים, משוברים הסטודנטים, תצפיות שלי, תוצעות המבחן) נמצא בעיצומו, וכולי תקווה שבסוף שנת הלימודים אוכל לקבל תמונה כוללת יותר של המצב.

אמנם כבר כעת יש לי הרגשה חזקה שסמנטיקה מבנית של המערכת הפכה להיות כלי שיוצר צורך למבנה ידע חדש – בנייה אפלטונית. ההרגשה הזאת נשענת על עדויות אמפיריות שמראות כי התנהגות הלומדים בסביבה זו בעיקר אקספלורטיבית כבר בשלבים הראשונים של הלמידה.

"ספרות משוטטת" – שיטוט ספרותי במרחב

ד"ר יעקבה סצ'רדוטי

מכללת לוינסקי לחינוך

הקורס "ספרות משוטטת" צמח מתוך התבוננות בארבעה מרחבים:

האנושי: יצר הסקרנות הוא יצר אנושי מולד המתבטא ברצון לדעת, להבין ולחקור, והוא נקשר ליצר החושי – הרצון לחוויה עצמאית בלתי אמצעית.

החברתי-תרבותי: אל המרחב החברתי והתרבותי הישראלי פרצה תופעת הסיורים בעקבות יצירות, יוצרים, אנשי רוח ומנהיגים. ייתכן שתופעה זו צמחה מתוך רצון להמרת תרבות הצריכה הפסיבית ב"שוטטות" מתבוננת וחופשית. ייתכן שצמחה מתוך הניסיון להחזיר את הישראלי אל אדמתו וייתכן אף שהייתה לא יותר מהזדמנות לרווח מהיר.

הפדגוגי: מחקרים הציגו את הידע כרשת של נקודות וקווים, שכללי המעבר ביניהם אינם מציינים לקריטריון מחייב אחד ואשר למידתו מתבצעת באמצעות טוויית קישורים וקשרים בין "התחנות". יש שדיברו על יצירת ידע משיטוט חופשי נטול מגבלות של זמן ומקום ויש שהציגו את הלמידה הריזומטית שמטרתה "הצמחת הנפש" והפיכת המעורבים בלמידה לקבוצה המשוטטת בעולם הידע.

הדיגיטלי: בעידן האינטרנטי, הידע הוא "מרושת", א-לינארי וא-היררכי – ידע "נזיל" ובר-המרה מיידית ה"נקנה" מתוך שוטטות במרשתת.

"ספרות משוטטת" צמחה מתוך המציאות הפוסט-מודרנית בניסיון לענות על מספר מטרות ובהן עידוד שיטות למידה-הוראה חדשניות המדגישות את אופיו הקהילתי-תרבותי של תהליך הלמידה והיוצרת קהילה שיתופית לומדת וחוקרת; הוצאת הספרות מסביבתה המסורתית לשיטוט במרחב הגאוגרפי-הציבורי; הנגשת הספרות לקוראים במטרה להעמיד דור אוהב ספר והפיכת הקריאה לחוויה הממקמת את הקורא בעולמה של הספרות והמתקשרת עם עולמו. בקורס "ספרות משוטטת" השתתפו 40 פרחי הוראה מהמסלול היסודי והעל-יסודי – סדירים, סטודנטים לתואר השני וסטודנטים במסלול הסבות להוראה. במשך סמסטר יצאו הסטודנטים למספר מסעות ספרותיים שכללו הדרכה פרונטלית, שיח דיאלוגי, קריאה והקראת יצירות, ביקור במוזיאונים ומטלות חקר קבוצתיות. שתי שאלות מרכזיות עמדו בליבו של המחקר שליווה את הקורס: כיצד תופסים פרחי ההוראה – כלומדים – את חוויית הלמידה המוצעת בקורס "ספרות משוטטת"? כיצד תופסים פרחי ההוראה – כמורים לעתיד – את ההשלכות היישומיות של תהליך ההוראה המוצע בקורס "ספרות משוטטת"?

פלטפורמת הבלוג כגשר בין ממד המחקר לבין ממד ההוראה בהכשרת

מורים

ד"ר ליאת ביברמן שלו

מכללת לוינסקי לחינוך

בעשור האחרון קיימת מגמה הולכת וגוברת של שילוב פלטפורמות טכנולוגיות וביניהן פלטפורמת הבלוג באקדמיה. בלוג (בעברית "יומן-רשת") הוא אתר מרשתת (אינטרנט) שבו נכתבות רשומות (פוסטים) העוסקות בחוויות, בחדשות ובמאמרים בנושאים שונים. רשומות אלה ניתנות לעיונם של גולשי האינטרנט לשם קריאה ולשם כתיבת תגובות (טוקבקים). הבלוג מהווה פלטפורמה לתקשורת המונים שכן ניתן לפרסם באמצעותו מידע במרחבי האינטרנט תוך שימוש ברשומות כרונולוגיות המוצגות במהופך (מהרשומה החדשה לישנה), ביצירת קישוריות (לינקים) לאתרים ולבלוגים אחרים ובמתן הזדמנות לקוראי הבלוג להגיב למידע המתפרסם בו.

היות שממד המחקר וממד ההוראה באקדמיה שלובים זה בזה ומפרים זה את זה, ניתן להניח שפלטפורמות טכנולוגיות, ובמיוחד פלטפורמת הבלוג, עשויות להוות "גשר" בין הממדים, המאפשר לקדם בו-זמנית את איכות המחקר ואת איכות ההוראה באקדמיה.

התנסות בשילוב בלוגים במסגרת הכשרת מורים מצביעה על-כך שאכן הבלוג עשוי להוות פלטפורמה טכנולוגית בעלת תרומה משמעותית לשני ממדי העשייה באקדמיה.

בממד המחקר נמצא, כי הבלוג עשוי לשמש מסד לאיסוף ולניתוח נתוני מחקר, כאמצעי לתקשורת ולשיתוף פעולה מחקרי ופלטפורמה לפרסום אקדמי מהיר הנגיש לקהלים שונים. בממד ההוראה נמצא, כי הבלוג עשוי לתרום לקידום קריאה וכתיבה אקדמית, לתקשורת בין הלומדים בקורס, לניהול יומן למידה רפלקטיבי ולהערכה חלופית.